MUNI FSS Katedra psychologie

Třikrát jsme zvážili čtyři různé kočky. Podívej se na výsledky:

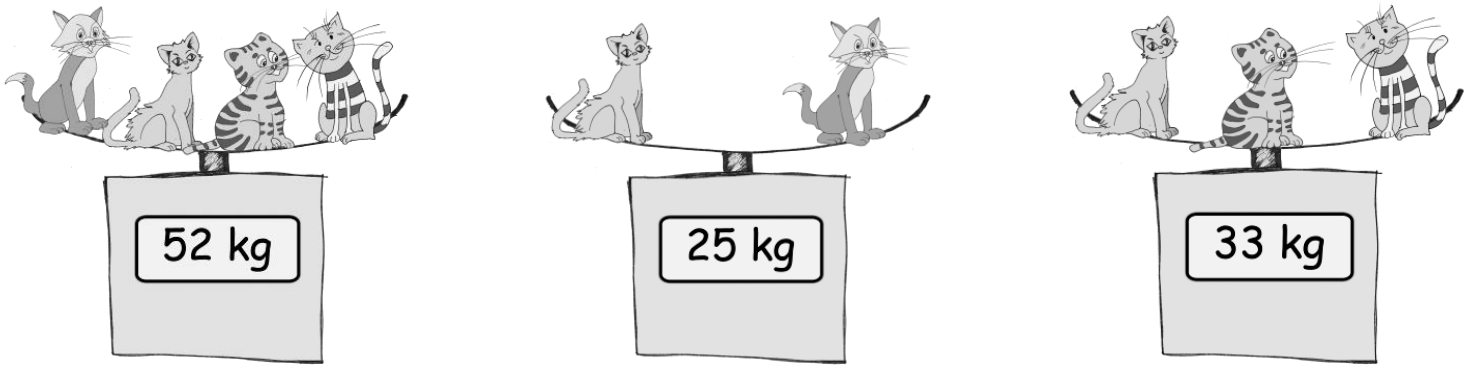

Spočítej, kolik váží kočka na následujícím obrázku:
Výsledek zdůvodni.

Matematické usuzování a zpracování numerických podnětů

Hynek Cígler | Katedra psychologie & IVDMR FSS MU

Didakticko-matematický seminář | 16. 4. | KMDM PedF UK

Co to jsou matematické schopnosti?

Kolik je tady slonů?

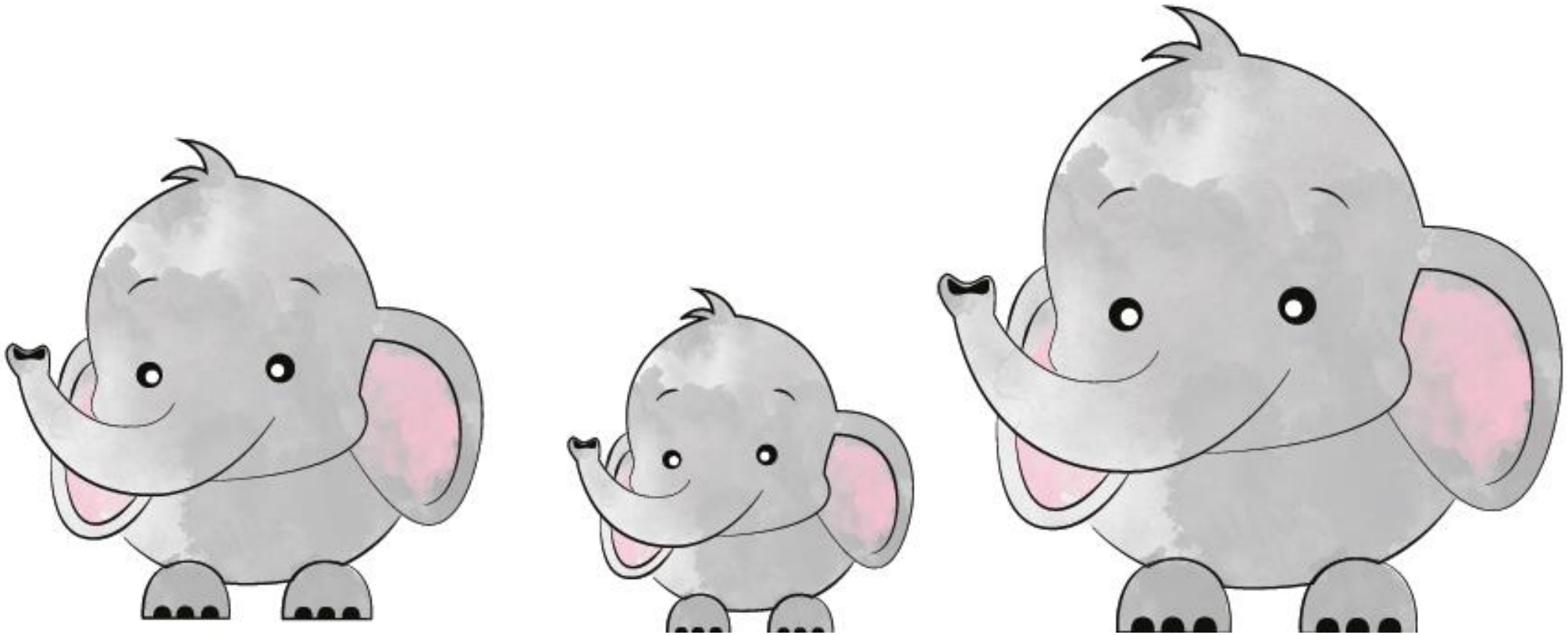

Kde je více?

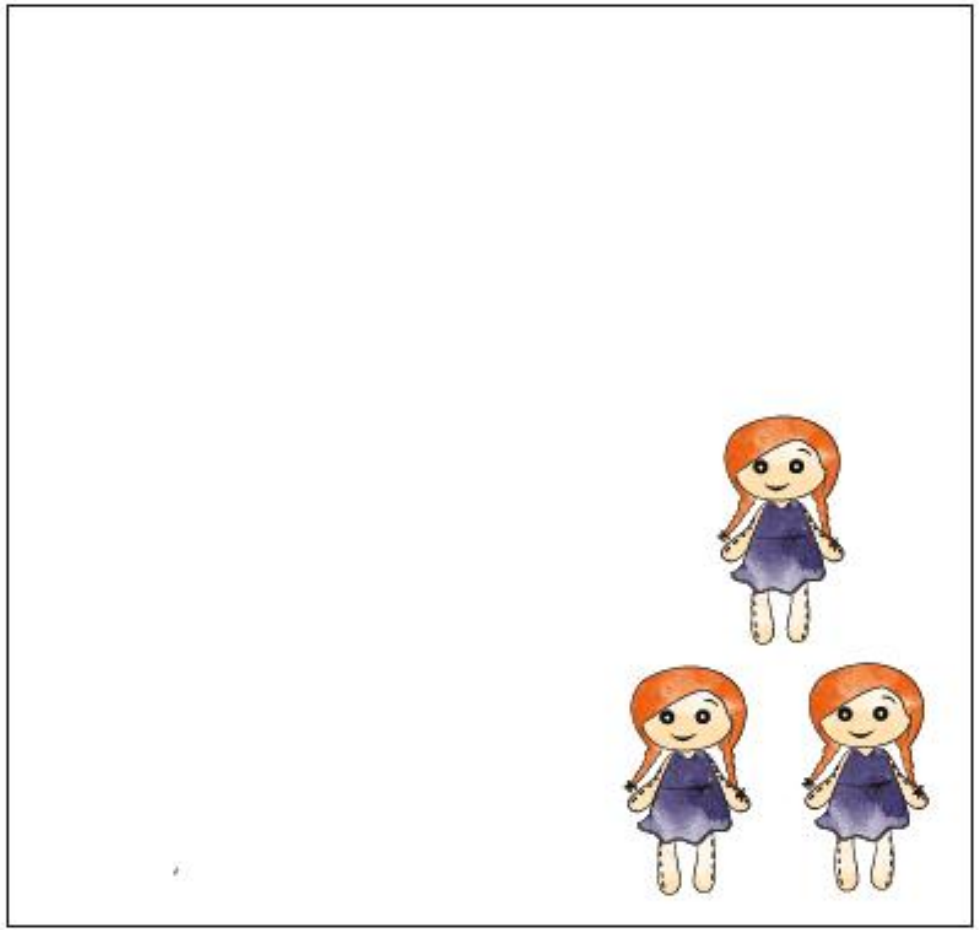

Franta má pět korun.
Petr má o dvě koruny více.
Kolik korun má Petr?

Franta má pět korun.
To je o dvě více, než má Petr.
Kolik korun má Petr?

Umístěte na číselnou osu číslo 134

Umístěte na číselnou osu číslo 61 v limitu 1,25 sekundy

Do které konvice se vejde více kávy?

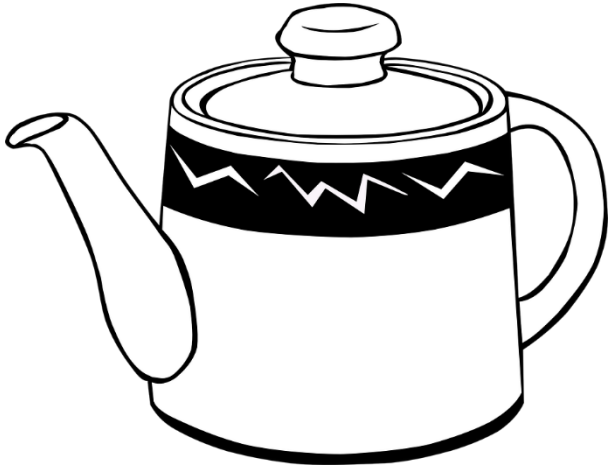

Jak pokračuje číselná řada 85, 84, 83, 82… ?

Jak pokračuje číselná řada 85, 84, 83, 82… ?

Dva bagry vykopou polovinu příkopu za tři dny. Za jak dlouho vykopou celý příkop tři bagry?

$$\cos\frac{x}{2+x} = 2\pi; \quad x = ?$$

$$\cos\frac{x}{2+x} = 2\pi; \quad x = ?$$

Jaká je pravděpodobnost, že na 3 kostkách alespoň jednou z pěti hodů padne součet 14 nebo vyšší?

$$\cos\frac{x}{2+x} = 2\pi; \quad x = ?$$

Jaká je pravděpodobnost, že na 3 kostkách alespoň jednou z pěti hodů padne součet 14 nebo vyšší?

Sestrojte rovnoramenný trojúhelník se základnou c=2cm a odvěsnami a=b=4cm.

Zdroje variability

Intraindividuální vs. interindividuální.

- Lokálně-homogenní konstrukty
- Lokálně-heterogenní konstrukty
- Lokálně-irelevantní konstrukty

Rozdílné pohledy:

Psychometrika
interindividuální variabilita

Kognitivní psychologie
zpracování informace, intraindividuální variabilita

Kognitivně-vzdělávací přístup
správné a špatné řešení, kulturní specifika

Psychometrický přístup

„Psychometrics is the approximation of latent psychological processes by means of stochastic analysis at both the individual and population levels.“

Peter Molenaar
https://www.psychometricsociety.org/content/what-psychometrics

Psychometrika je věda o měření psychických charakteristika (a též aplikovaná disciplína vytváření psychologických/didaktických aj. testů).

Alfred Binet
https://commons.wikimedia.org/w/index.php?title=File:Alfred_Binet.jpg&oldid=285171021

Vyšší matematické schopnosti…

… predikují vyšší velikost příjmu, zaměstnatelnost, kariérní postup, životní spokojenost a řadu dalších.

- Rivera-Batiz (1992), Paglin a Rufolo (1990), Rose a Betts (2004), Parson a Bynner (2005)

Faktorová indeterminace
LOVE – Left (Out) Variable Error

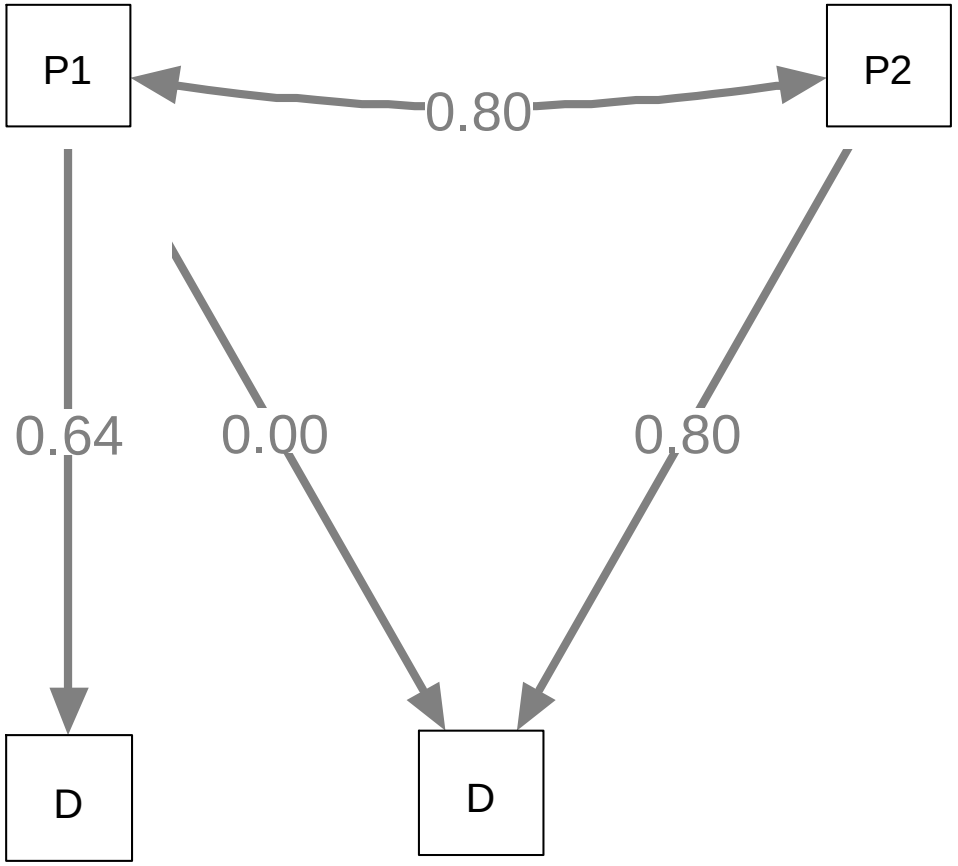

Faktorová indeterminace
LOVE – Left (Out) Variable Error

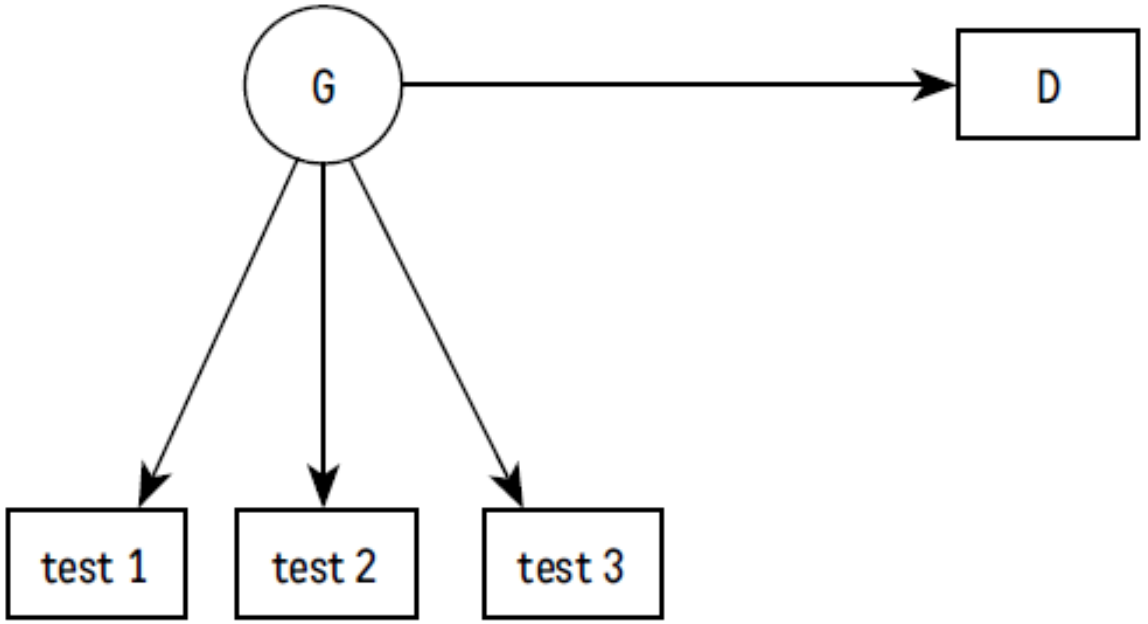

Cígler (2018)

Psychometrický pohled: CHC teorie

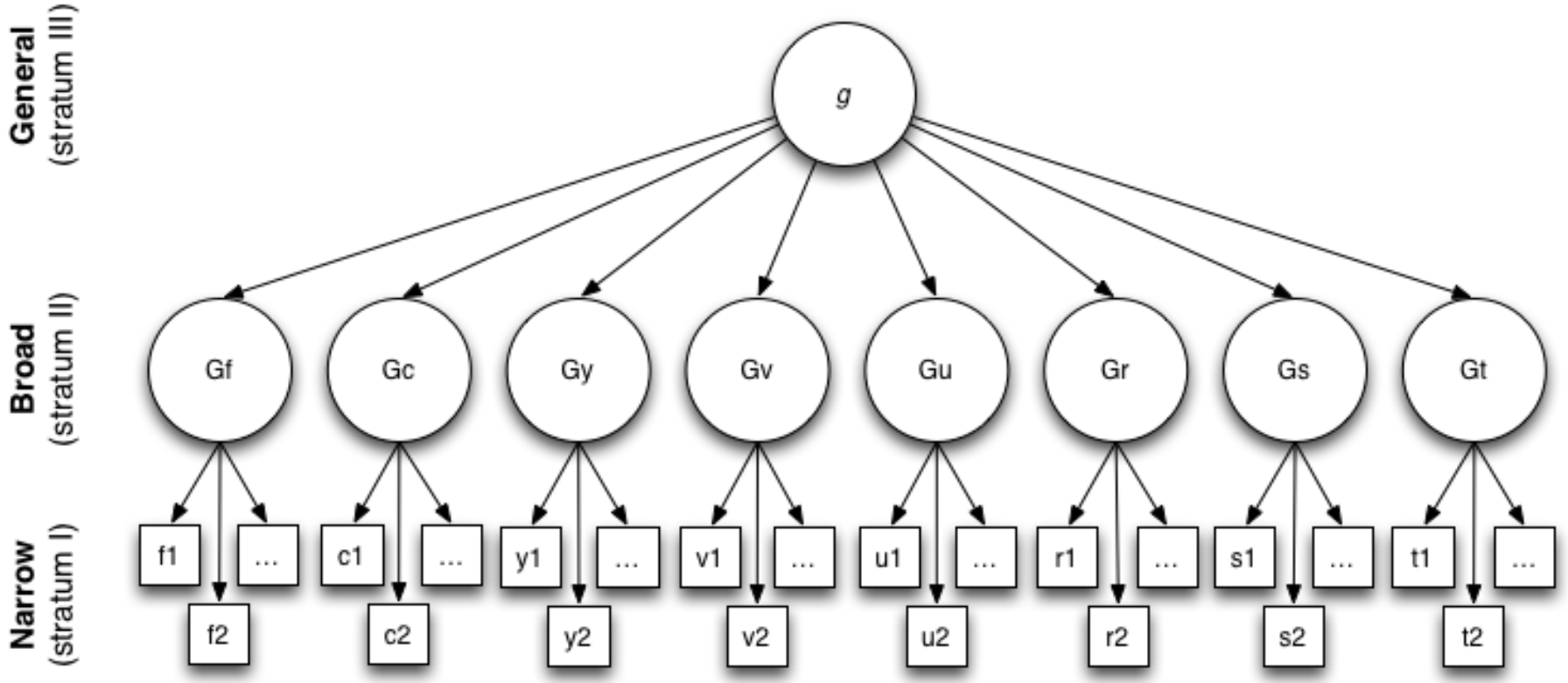

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Carroll_three_stratum_model_of_human_Intelligence.png

TAB. 1: SEZNAM ŠIROKÝCH A ÚZKÝCH FAKTORŮ DLE CHC TEORIE, KTERÉ LZE OZNAČIT JAKO MATEMATICKÉ

široká schopnost (stratum II)	úzká schopnost (stratum I)	popis, komentář
Fluidní inteligence (*Gf*)	Kvantitativní usuzování (*RQ*)	Schopnost induktivních a deduktivních operací s objekty, zahrnující matematické vztahy či vlastnosti.
Kvantitativní vědomosti (*Gq*)	–	Hluboké a rozsáhlé vědomosti spojené s matematikou.
Kvantitativní vědomosti (*Gq*)	Matematické vědomosti (*KM*)	Šířka obecných znalostí matematiky.
Kvantitativní vědomosti (*Gq*)	Matematický výkon[a] (*A3*)	Měřený matematický výkon.
Rychlost zpracování (*Gs*)	Číselná zručnost[b] (*N*)	Schopnost rychlé a přesné manipulace s čísly, a to od jednoduššího počítání a rozpoznávání čísel a množství až po pokročilé sčítání, odčítání, násobení a dělení.

Cígler (2018)

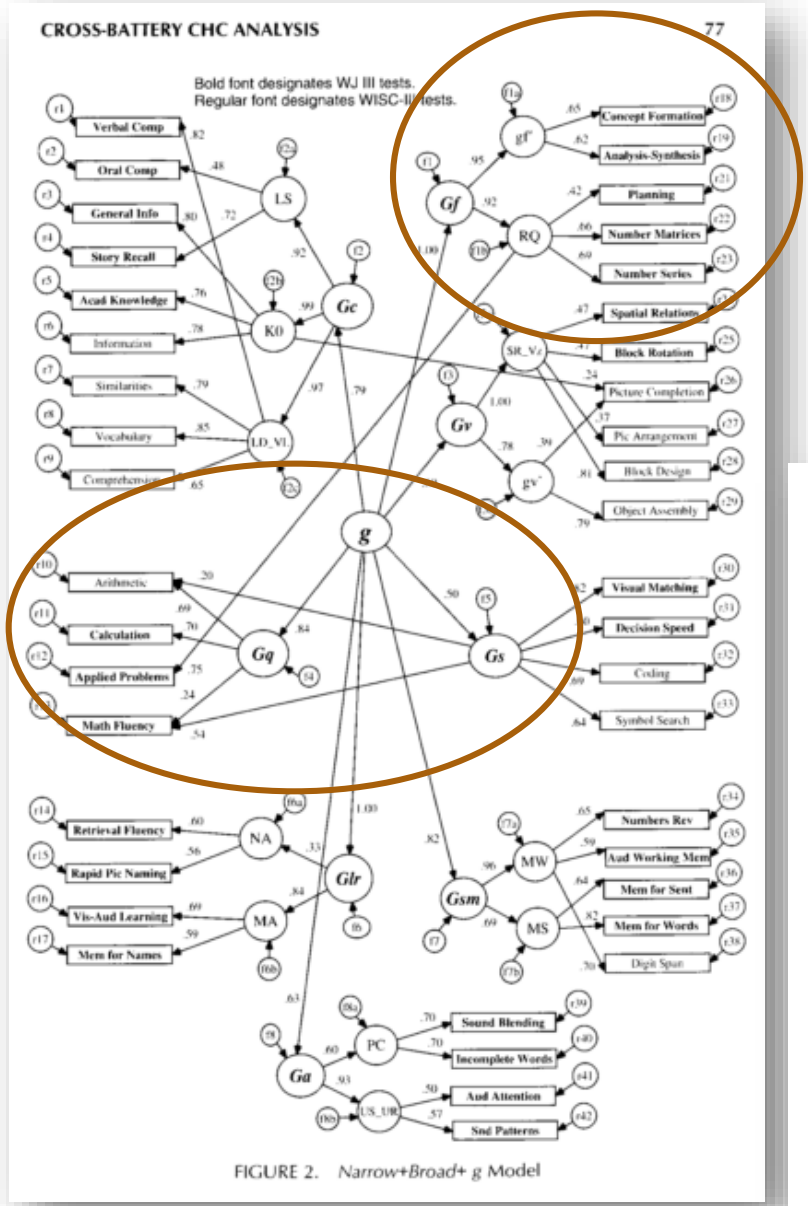

FIGURE 2. *Narrow+Broad+ g* Model

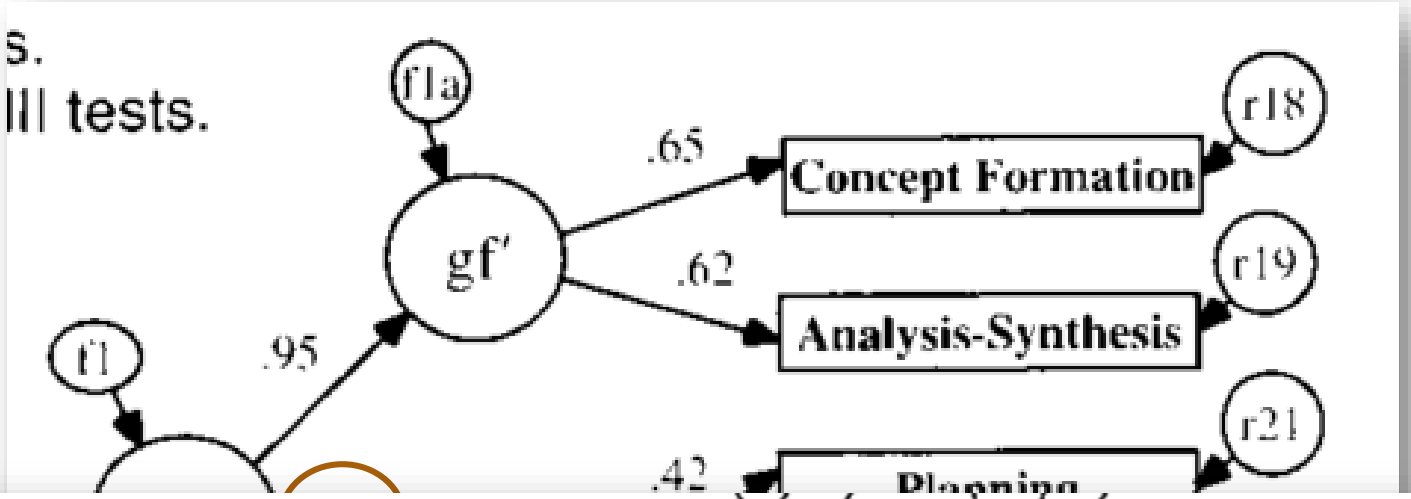

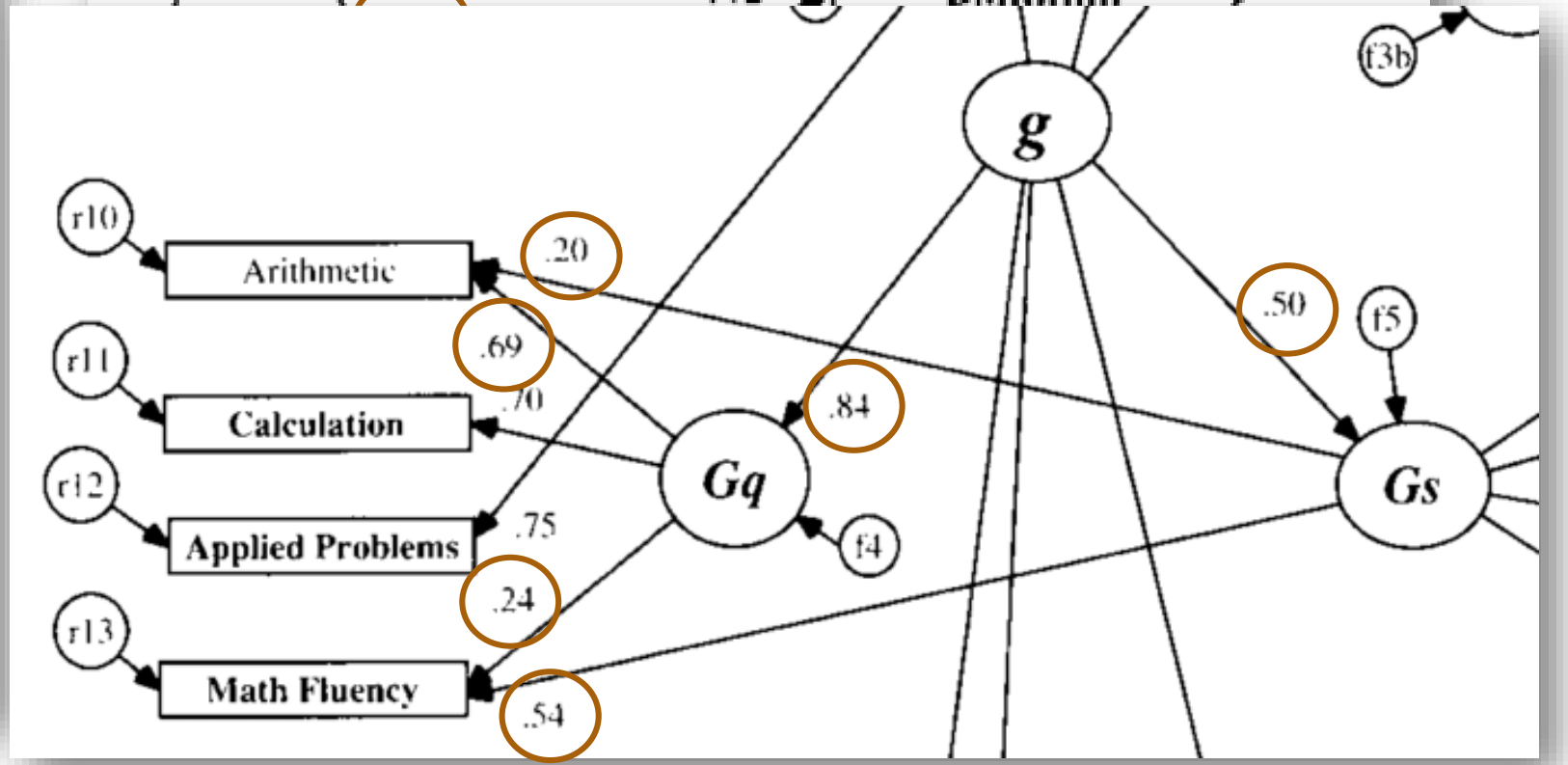

(Phelps a kol., 2005)

g vs. *Gq/RQ*: CFT vs. TIM

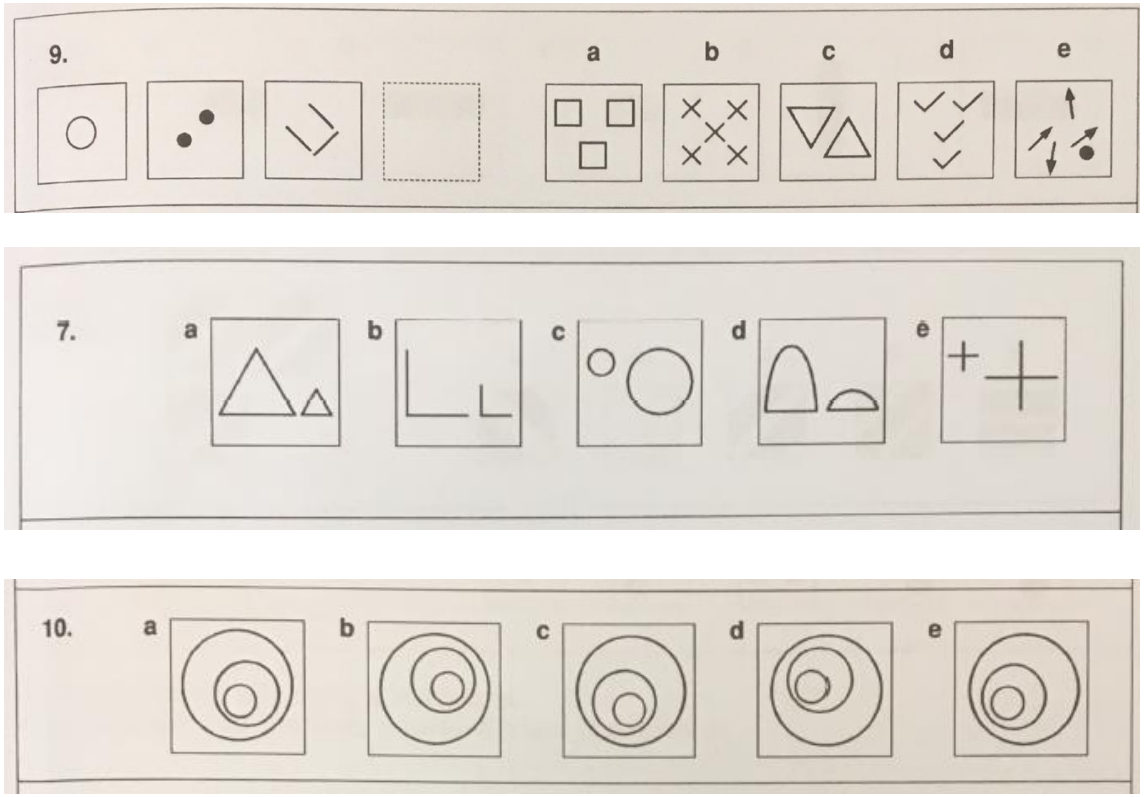

B5. Čísla jsou zapsána za sebou podle určitého pravidla. Doplň čísl

18 17 15 12 8 _____

B8. Můžeš použít jen číslice 2, 5 a 8. Kolik dvojciferných čísel můžeš pomocí těchto číslic napsat? Zapiš je všechna.

B18. Do 3. B chodí 12 chlapců a 12 děvčat. Do keramiky chodí z této třídy 15 dětí, do souboru chodí z této třídy také 15 dětí. Každé dítě chodí aspoň do jednoho kroužku. Kolik dětí ze 3. B navštěvuje oba kroužky zároveň?

CFT 20-R **(Cattellův test fluidní inteligence)**

TIM$^{3-5}$ **(Test pro identifikaci nadaných žáků v matematice)**

g vs. *Gq/RQ*: CFT vs. TIM

N = 401.

Pozorované: ***r* = 0,643**

SEM: **β = 0,867**

- Odpovídá λ = 0,92, viz dříve.
  - (Phelps a kol., 2005)
- (po kontrole věku)
  - β_{TIM} = 0,090
  - β_{CFT} = 0,293

- Analýza: WLSMV estimátor
  - multigroup mixed-item SEM
  - $\chi^2(1077) = 1159{,}9$, $p = 0{,}040$, *TLI* = 0,974, *RMSEA* = 0,020 s $CI_{90\%}$ = [0,005; 0,028]

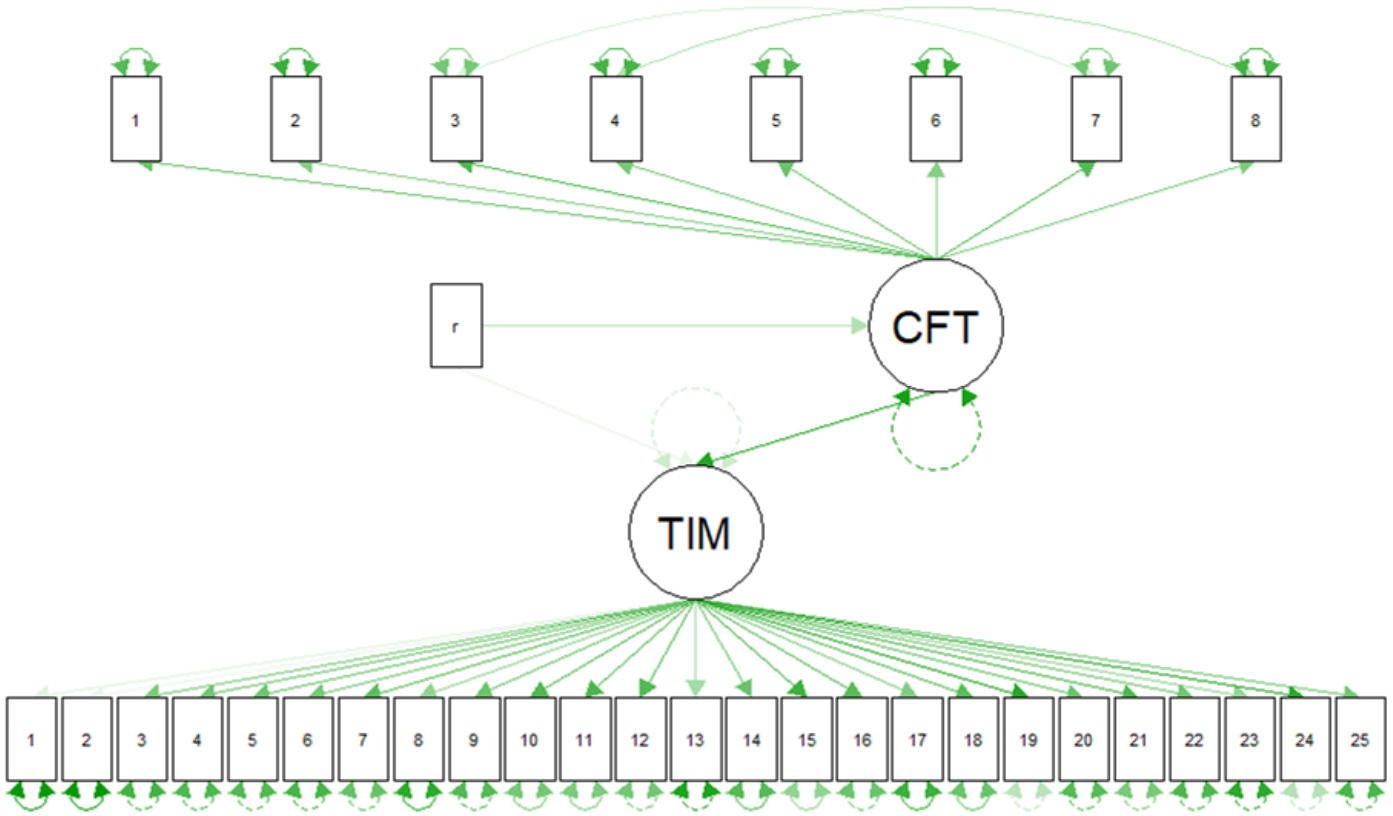

Cígler, H. (2017, nepublikováno)

TAB. 2: VZTAH KOGNITIVNÍCH SCHOPNOSTÍ (DLE CHC TEORIE) A MATEMATICKÉHO VÝKONU PODLE VĚKU

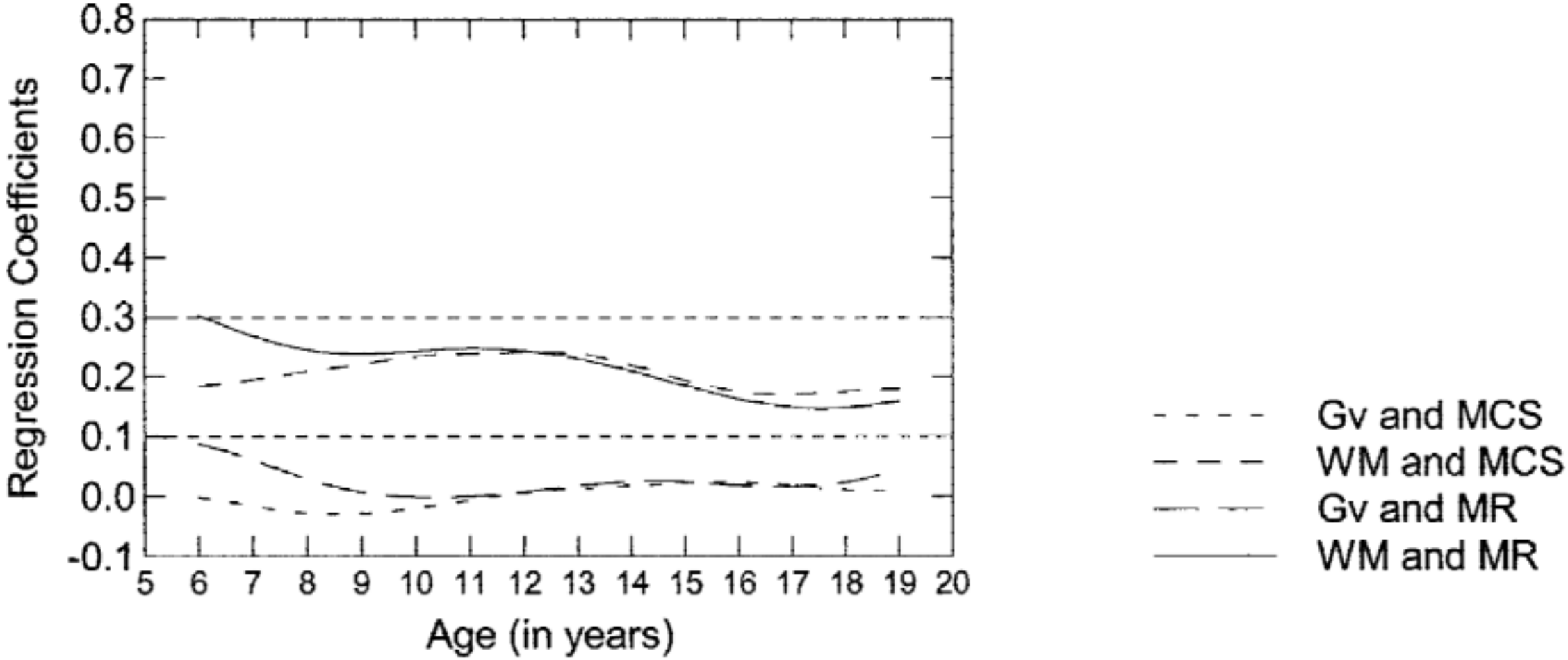

FIGURE 4. Standardized regression coefficients as a function of age for Visual-Spatial Thinking (Gv) and for Working Memory (WM) with Math Calculation Skills (MCS) and Math Reasoning (MR).

(Floyd a kol., 2003)

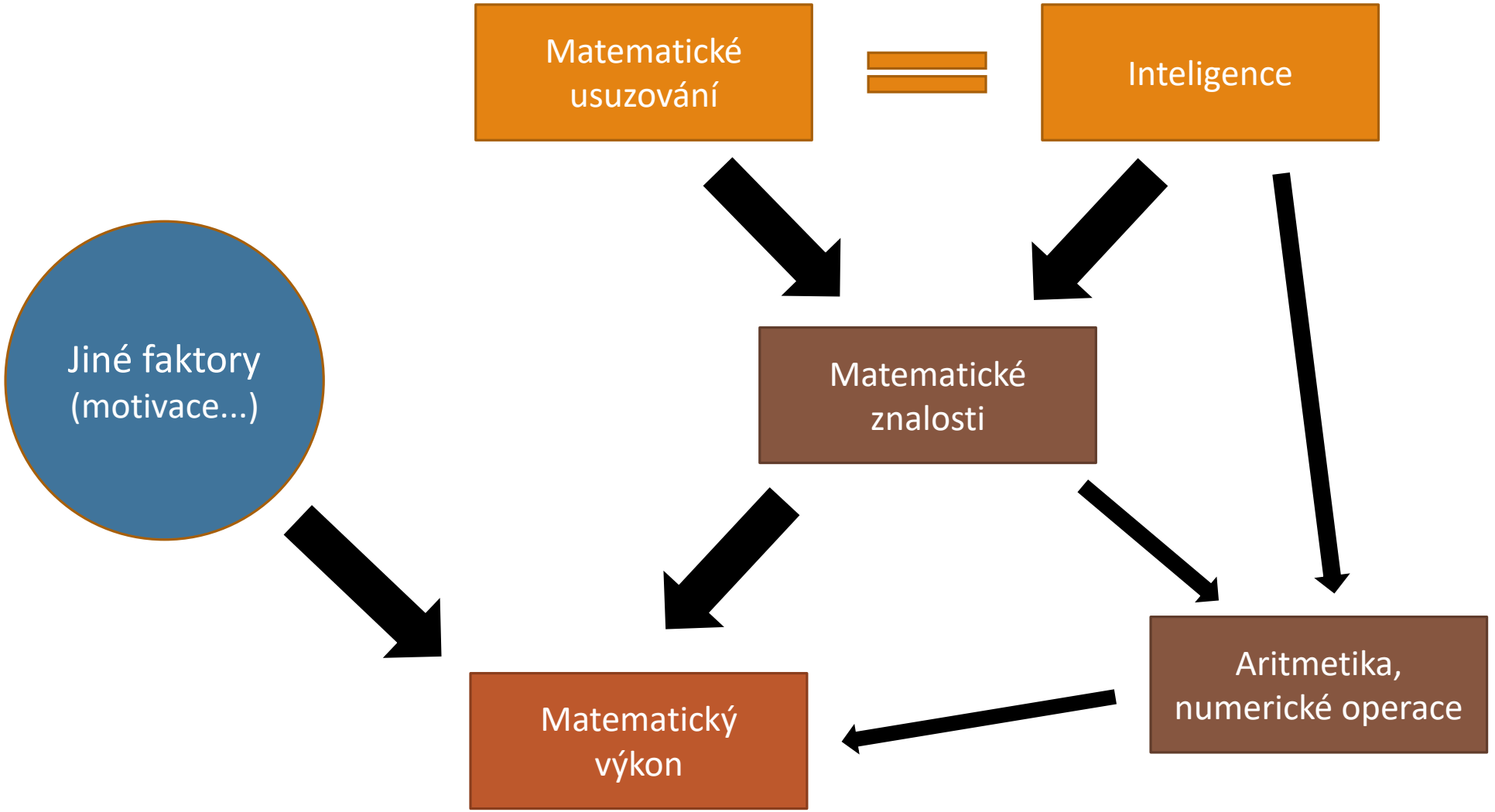
Matematické usuzování
Inteligence
Jiné faktory (motivace...)
Matematické znalosti
Matematický výkon
Aritmetika, numerické operace

Kognitivně--vzdělávací přístup

Jaké jsou kognitivní procesy, které využíváme při vzdělávání v matematice?

Jaké jsou kognitivní procesy vedoucí ke správnému či chybnému řešení?

Jaké jsou nekognitivní procesy které ovlivňují pozorovaný matematický výkon?

Matematické vzdělávání

Thorndike (1922a, 1922b): znalost výpočtu obsahu obdélníku nelze transformovat do znalosti výpočtu obsahu trojúhelníku.

Schoenfeld (1988): příliš názorná výuka zhoršuje porozumění[1].

Carbonneau a kol. (2013): metaanalýza (*n*=55) efektivity pomůcek. Zapamatování, řešení problémů, transfer znalosti.

- Míra instruování podporuje zapamatování, snižuje transfer.
- Nejefektivnější je krátká doba používání (do 14 dní), bez vlivu na transfer; dlouhá doba –negativní efekt.
- Pro transfer se efekty neliší dle oblasti matematiky, jinak ano (výhodné u zlomků, znalosti v algebře).
- Percepční bohatost podporuje transfer, naopak snižuje zapamatování a řešení problémů (a naopak).
- Různé efekty pro různě staré děti (zejm. zapamatování a konkrétní stadium).

[1] Let's ban PowerPoint in lectures – it makes students more stupid and professors more boring.

Zapamatování (Carbonneau a kol., 2013)

Instructional guidance					106.5, $p < .001$
High	31	4,531	0.90	[0.81, 0.99]	
Low	22	2,609	0.19	[0.08, 0.29]	
Mathematical topic					44.5, $p < .001$
Place value	3	101	0.70_{ab}	[0.37, 1.04]	
Arithmetic	25	2,387	0.39_{b}	[0.29, 0.48]	
Geometry	5	602	0.57_{ab}	[0.37, 0.78]	
Fractions	13	2,762	0.93_{a}	[0.78, 1.08]	
Algebra	9	1,288	0.84_{a}	[0.65, 1.03]	
Perceptual richness					36.4, $p < .001$
Yes	12	1,395	0.28	[0.14, 0.41]	
No	34	4,723	0.77	[0.69, 0.85]	
Group vs. individual					0.02, $p = .87$
Individual	5	481	0.57	[0.31, 0.82]	
Group	48	6,659	0.59	[0.52, 0.66]	
Development status					106.8, $p < .001$
Preoperational	8	707	-0.09_{a}	[−0.26, 0.07]	
Concrete	40	6,109	0.81_{b}	[0.73, 0.89]	
Formal	5	324	0.31_{c}	[0.10, 0.52]	
Instructional time					7.4, $p = .02$
≤14 days	25	3,133	0.59_{a}	[0.49, 0.69]	
15–45 days	15	1,261	0.35_{b}	[0.21, 0.49]	
≥46 days	7	952	0.49_{ab}	[0.28, 0.71]	

A meta-analysis of the efficacy of teaching mathematics with concrete manipulatives (Carbonneau a kol., 2013)

Řešení problémů (Carbonneau a kol., 2013)

Instructional guidance					19.1, $p < .001$
High	5	202	1.06	[0.71, 1.42]	
Low	4	275	0.04	[−1.30, 1.39]	
Mathematical topic					45.1, $p < .001$
Place value	1	24	0.48_a	[−0.32, 1.29]	
Arithmetic	5	246	0.02_a	[−0.26, 0.30]	
Geometry	1	93	0.72_a	[0.20, 1.24]	
Fractions	2	114	2.50_b	[1.82, 3.18]	
Algebra	0				
Perceptual richness					15.3, $p < .001$
Yes	2	100	−0.27	[−0.72, 0.18]	
No	6	377	0.80	[0.52, 1.08]	
Group vs. individual					
Individual	0				
Group	9	477	0.46	[0.23, 0.68]	
Development status					2.2, $p = .33$
Preoperational	1	66	0.08	[−0.58, 0.75]	
Concrete	7	318	0.45	[0.18, 0.72]	
Formal	1	93	0.72	[0.20, 1.24]	
Instructional time					22.7, $p < .001$
≤14 days	6	290	0.86_a	[0.56, 1.16]	
15–45 days	1	76	-0.62_b	[−1.17, −0.62]	
≥46 days	2	111	0.25_a	[−0.19, 0.69]	

A meta-analysis of the efficacy of teaching mathematics with concrete manipulatives (Carbonneau a kol., 2013)

Transfer znalosti (Carbonneau a kol., 2013)

Instructional guidance					6.7, $p = .009$
High	8	2,385	0.00	[−0.16, 0.16]	
Low	5	1,068	0.27	[0.12, 0.43]	
Mathematical topic					1.5, $p = .83$
Place value	1	12	0.33	[−0.28, 0.96]	
Arithmetic	7	757	0.16	[0.00, 0.36]	
Geometry	1	147	0.24	[−0.15, 0.65]	
Fractions	3	1,996	0.09	[−0.14, 0.32]	
Algebra	1	541	0.09	[−0.18, 0.36]	
Perceptual richness					12.2, $p < .001$
Yes	5	1,359	0.48	[0.25, 0.62]	
No	6	2,094	−0.02	[−0.23, 0.17]	
Group vs. Individual					
Individual					
Group					
Developmental Status					
Preoperational					
Concrete	13	3,453	0.14	[0.03, 0.26]	
Formal					
Instructional time					3.6, $p = .06$
≤14 days	7	1,625	0.03	[−0.13, 0.21]	
15–45 days	6	1,828	0.22	[0.07, 0.37]	
≥46 days					

A meta-analysis of the efficacy of teaching mathematics with concrete manipulatives (Carbonneau a kol., 2013)

Efektivita učebních pomůcek Carbonneau a kol. (2013)

Transfer	Instructional guidance				6.7, $p = .009$
	High	8	2,385	0.00	[−0.16, 0.16]
	Low	5	1,068	0.27	[0.12, 0.43]
	Perceptual richness				12.2, $p < .001$
	Yes	5	1,359	0.48	[0.25, 0.62]
	No	6	2,094	−0.02	[−0.23, 0.17]
Řešení	Instructional guidance				19.1, $p < .001$
	High	5	202	1.06	[0.71, 1.42]
	Low	4	275	0.04	[−1.30, 1.39]
	Perceptual richness				15.3, $p < .001$
	Yes	2	100	−0.27	[−0.72, 0.18]
	No	6	377	0.80	[0.52, 1.08]
Zapamatování	Instructional guidance				106.5, $p < .001$
	High	31	4,531	0.90	[0.81, 0.99]
	Low	22	2,609	0.19	[0.08, 0.29]
	Perceptual richness				36.4, $p < .001$
	Yes	12	1,395	0.28	[0.14, 0.41]
	No	34	4,723	0.77	[0.69, 0.85]

Efektivita učebních pomůcek Carbonneau a kol. (2013)

Transfer

Instructional time					3.6, $p = .06$
≤14 days	7	1,625	0.03	[−0.13, 0.21]	
15–45 days	6	1,828	0.22	[0.07, 0.37]	

Řešení

Group vs. individual					
Individual	0				
Group	9	477	0.46	[0.23, 0.68]	
Instructional time					22.7, $p < .001$
≤14 days	6	290	0.86_a	[0.56, 1.16]	
15–45 days	1	76	-0.62_b	[−1.17, −0.62]	
≥46 days	2	111	0.25_a	[−0.19, 0.69]	

Zapamatování

Group vs. individual					0.02, $p = .87$
Individual	5	481	0.57	[0.31, 0.82]	
Group	48	6,659	0.59	[0.52, 0.66]	
Instructional time					7.4, $p = .02$
≤14 days	25	3,133	0.59_a	[0.49, 0.69]	
15–45 days	15	1,261	0.35_b	[0.21, 0.49]	
≥46 days	7	952	0.49_{ab}	[0.28, 0.71]	

Vývoj matematického usuzování, nekognitivní aspekty

Muryama a kol. (2013): longitudinální analýza dětí mezi 5.-10. třídou.

- Inteligence vysvětlila intercept vývojové křivky, nikoli sklon.
- Rychlost učení vysvětlily motivace a kognitivní strategie, nikoliv inteligence.

Matematická úzkostnost, matematické self-efficacy (Kubešová, 2019)

Emoce ve výuce (moderují matematický výkon; McLeod, 1992).

Předpoklady se neliší dle pohlaví či rasy, jiné důvody (Jacobs, 2005).

Nosek a kol. (2009): mezinárodní studie **genderových stereotypů** (IAT) a skutečného rozdílu ve výkonu mužů a žen v testu TIMSS.

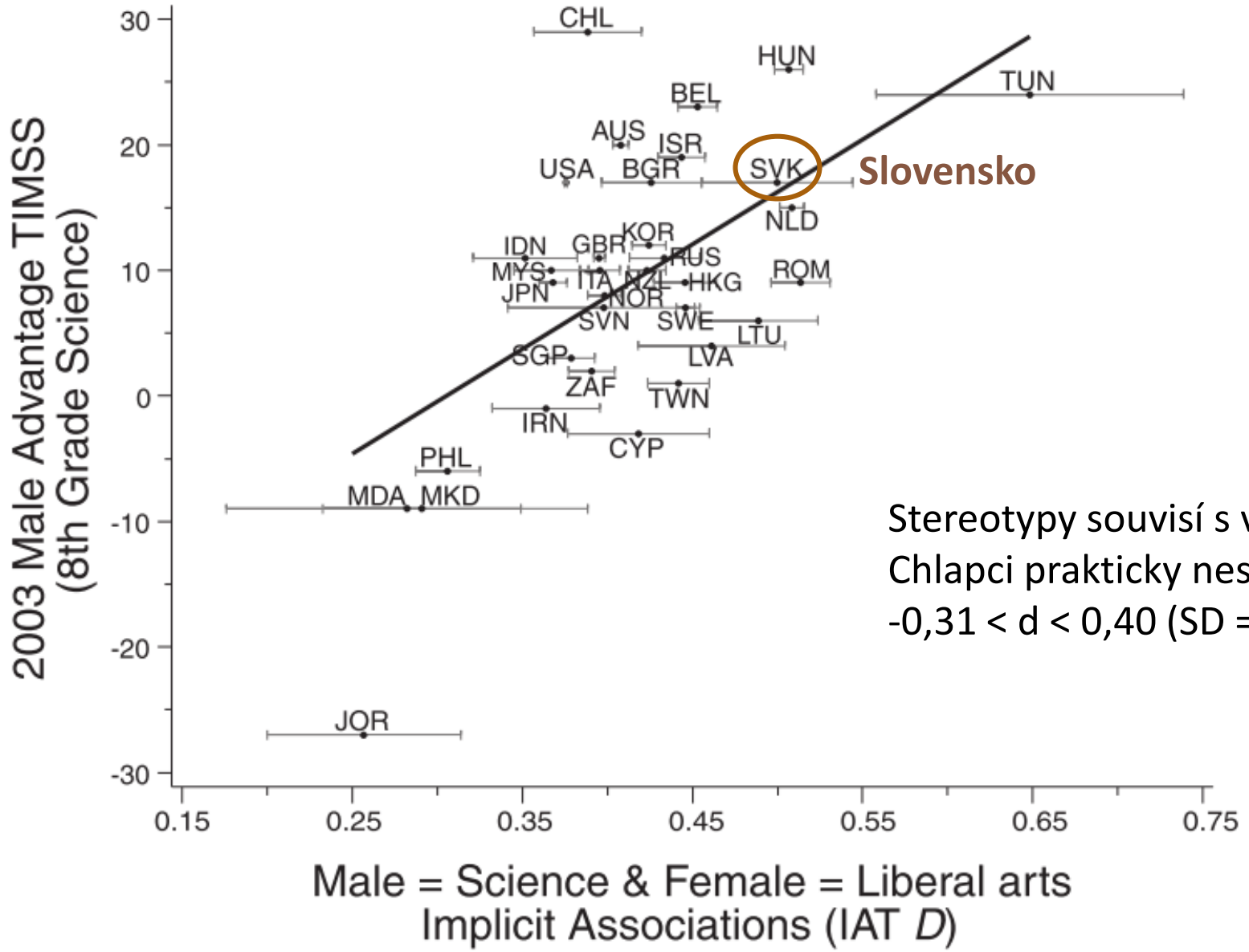

Stereotypy souvisí s výkonem, $\beta = 0{,}63^{***}$.
Chlapci prakticky neskórujú lépe než dívky:
$-0{,}31 < d < 0{,}40$ (SD = 0,15).

Nosek a kol. (2009)

Jak ale lidé k řešení matematických úloh dospějí?

Kognitivní procesy vedoucí k řešení

Rutinní vs. nerutinní problém

- *„Kvantitativní myšlení o kvalitativních problémech.“*
  - (Mayer a kol., 1992).

Mayer (1994): Model reprezentace problému.

- **Překlad.**
- **Integrace.**
- Plánování.
- Provedení postupu.

Strategie **přímého překladu** vs. **tvorba modelu**.

Hypotéza konzistentního jazyka

Konzistentní: Petr má o 5 korun více než Pavel. **Pavel má 10 korun.** Kolik korun má Petr?

Nekonzistentní: Petr má o 5 korun více než Pavel. **Petr má 10 korun.** Kolik korun má Pavel?

Příznakovost.

- Sčítání vs. odčítání, násobení zlomkem 2/3 vs. 3/2.

Typické chyby v matematice

Racionální omyl (Ben-Zeev, 1995; 1996): Chybná indukce pravidel.

- např. $\frac{1}{3} + \frac{1}{2} = \frac{2}{5}$

Analogické usuzování, **chybný transfer** informace.

- Transfer znalostí nefunguje tak jednoznačně, jak se obecně soudí.
  - (Viz Thorndikovy, 1922, experimenty s obsahem geometrických obrazců.)
- Hejného metoda?

REASON model (Ben-Zeev, 1998) vysvětluje právě chybu v analogii a uplatnění jinde správného pravidla na neadekvátní kontext.

Jak ale „numerace“ vzniká? Jak se vyvíjí?

Kulturně--kognitivní přístup

Jak se rozvíjejí matematické představy?

Jak vzniká mentální reprezentace čísla a množství?

Antropologické studie,
vývojová psychologie.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Pirahas_of_Brazil.jpg

Vývoj matematických představ

Thorndike (1921): Dril v aritmetice, **transfer** dovedností.

Piaget (a Szeminska, 1952): konstruktivismus
- (resp. strukturalismus).

Gelman a Gallistel (1979): Počátek moderních přístupů.

Moderní přístupy, kognitivní i nekognitivní aspekty.

Posouzení množství

Domorodci kmene Pirahã (Brazílie)

- Žádné jazykové kvantifikátory kromě „jeden/více než jeden “.
- Přesto rozlišují různá množství, pokud však není nutné zapojit paměť
- Podněty musí být prezentovány současně (a nebo v těsném sledu).
- Dokáží dokonce provádět jednoduché matematické operace.

Závěry: jazyk a výrazy pro čísla neovlivňují vjem množství jako takový, ale jsou „technologií“ pro jeho transfer v čase a prostoru.

- Frank a kol. (2008), Gordon (2004), Everett (2005, 2016).
- *„... čísla mohou být spíše chápána jako vynález: Kognitivní technologie pro reprezentaci, uchovávání a manipulaci s exaktními, kardinálními množinami prvků.“* (Frank a kol., 2008, s. 823)

Od enumerace k numeraci

Pět pravidel podle Gellmana a Galistela (1979):

- 1. „one-to-one correspondence“;
- 2. pořadí čísel je neměnné ;
- 3. počítání je kardinální;
- 4. počítání je abstraktní;
- 5. prvky lze počítat v libovolném pořadí.

Zpravidla v 5 letech, ale chyby v doplňkových dovednostech:

- 6. počítání probíhá vždy z jedné strany na druhou (NE!);
- 7. je vždy nutné počítat sousedící prvky (NE!).

Od enumerace k numeraci

Saxe (1982) zkoumal tribální kmen Oksapmin z Papui.

- Prearitmetická práce s čísly.
- Většina kmene negramotná.

Příklad 9+7:

Jak bude Oksapmin postupovat?

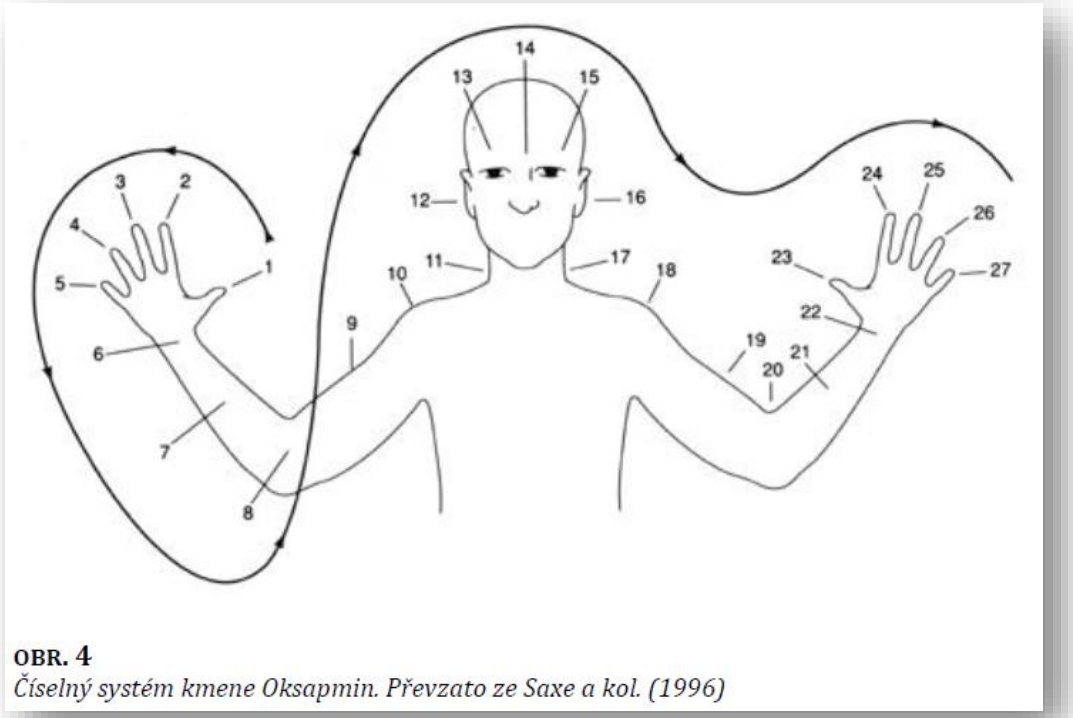

OBR. 4
Číselný systém kmene Oksapmin. Převzato ze Saxe a kol. (1996)

9+7

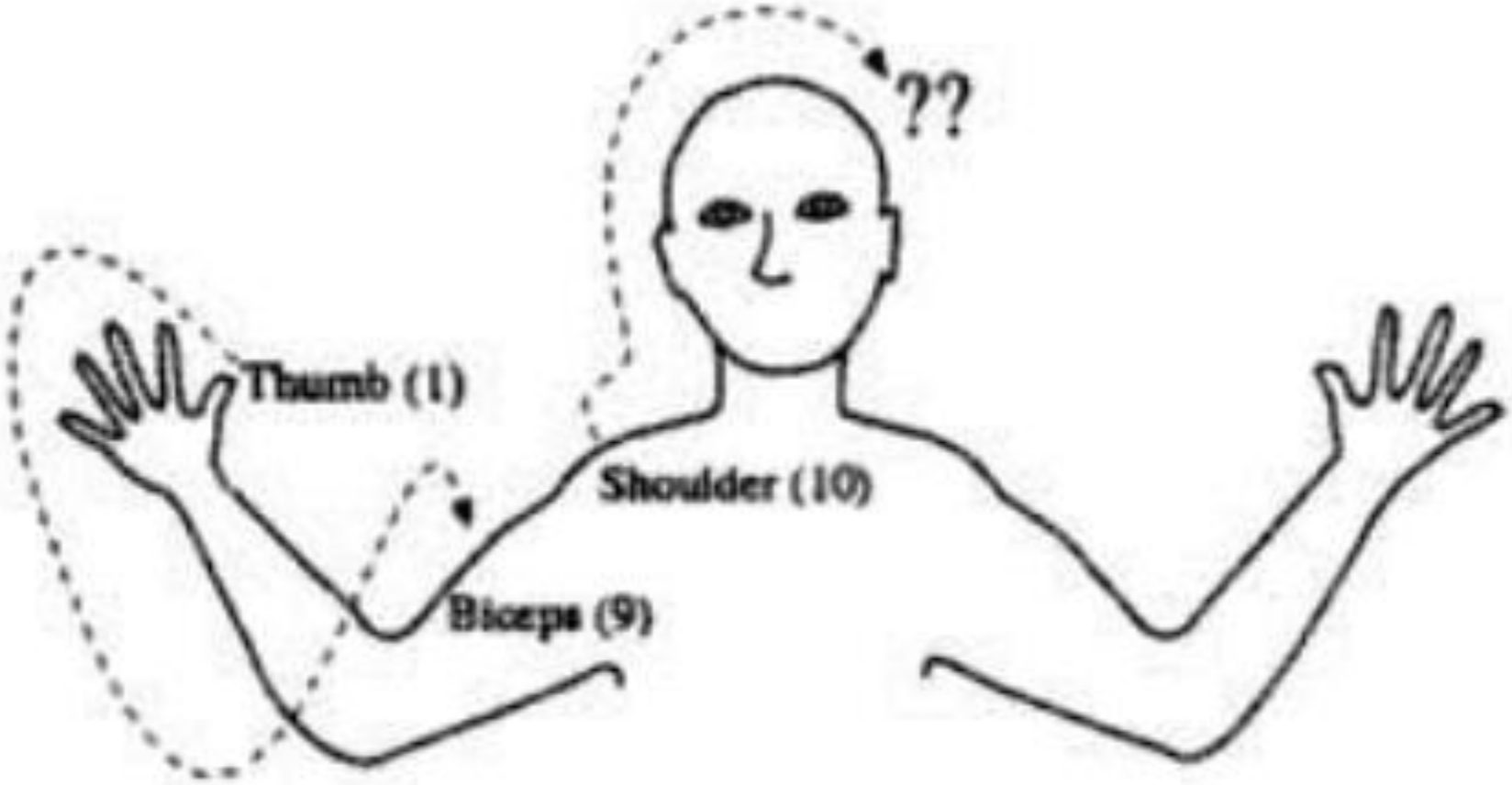

A. GLOBAL ENUMERATION

Saxe (in Cígler, 2018)

9+7

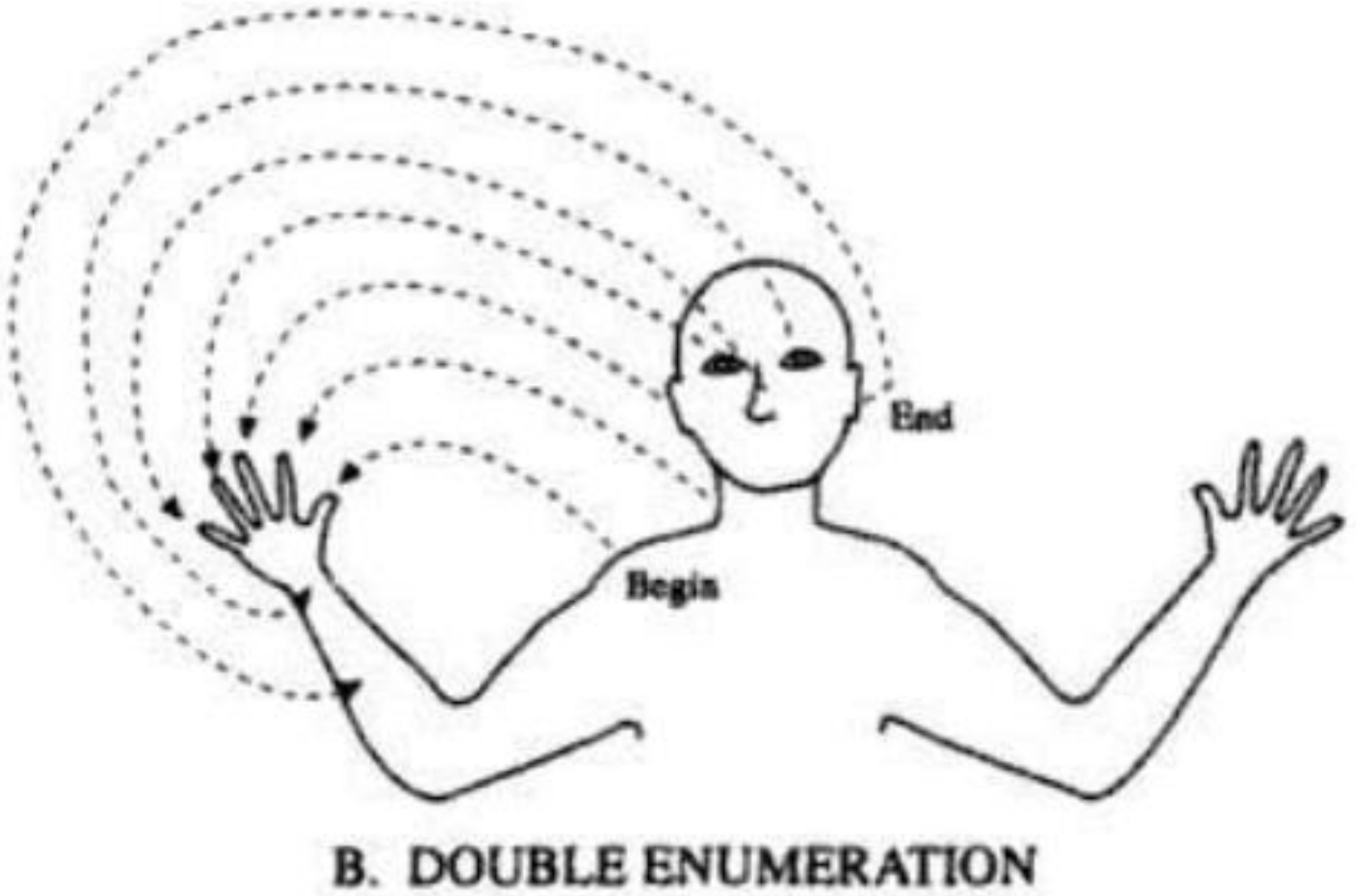

B. DOUBLE ENUMERATION

Saxe (in Cígler, 2018)

9+7

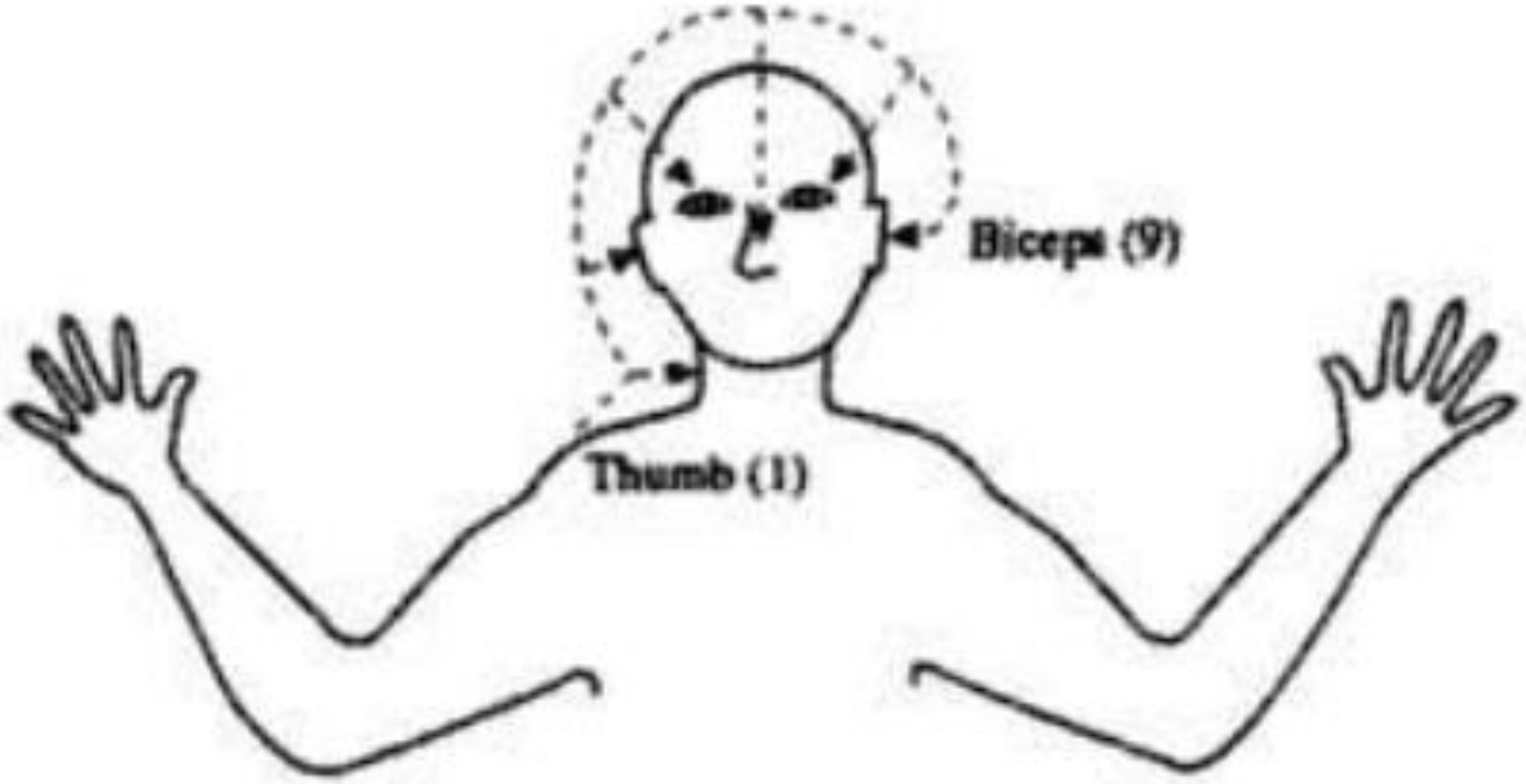

C. BODY SUBSTITUTION

Saxe (in Cígler, 2018)

9+7

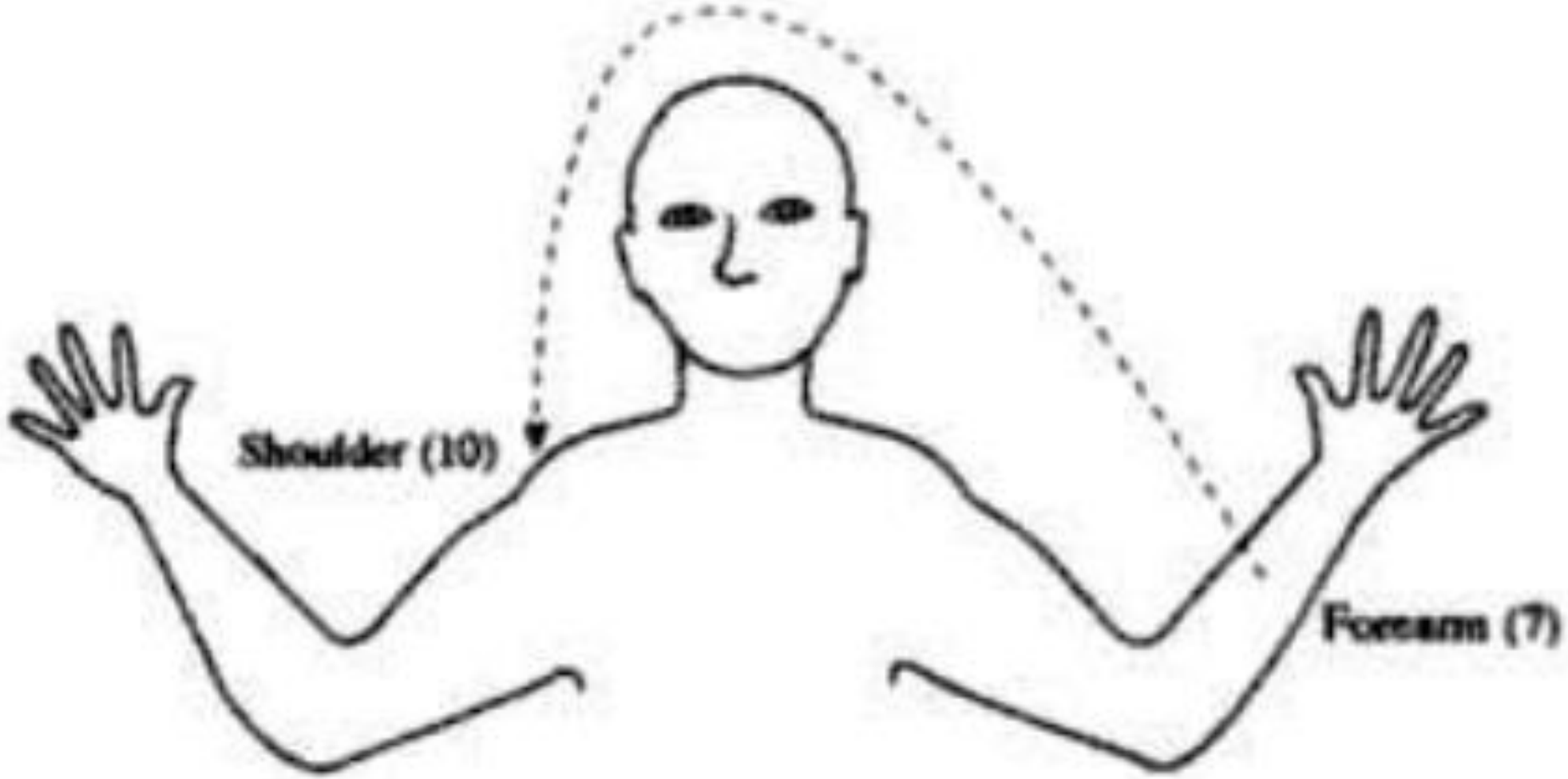

D. HALVED BODY PROCEDURE

Saxe (in Cígler, 2018)

Od enumerace k numeraci

Osvojování si aritmetiky probíhá stejně ve všech kulturách.

- Jen jiné tempo (Piantadosi a kol., 2014; Butterworth a kol., 2008).

Označení čísel ovlivňuje základní aritmetické operace, typické chyby i chápání množství.

- S rostoucí mírou „profesionality“ a abstraktnosti reprezentace se vliv stírá.
- Rozdíl mezi asijskými a euroamerickými dětmi v PISA, TIMSS atd. nemusí být způsobem motivací či výukou, ale i kulturními rozdíly (v pozdějším věku se rozdíly zmenšují).

Vliv pravidel-nosti číselného systému

a) From one to ten

Arabic Numeral	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Chinese (written)	一	二	三	四	五	六	七	八	九	十
Chinese (spoken)	yī	èr	sān	sì	wǔ	liù	qī	bā	jiǔ	shí
Korean Formal	il	i	sam	sa	o	yeuk	chil	pal	ku	sip
Korean Informal	hana	dool	set	net	dasut	yusut	ilgob	yudulb	ahob	yul
English	one	two	three	four	five	six	seven	eight	nine	ten
German	eins	zwei	drei	vier	fünf	sechs	sieben	acht	neun	zehn
Italian	uno	due	tre	quattro	cinque	sei	sette	otto	nove	dieci
Spanish	uno	dos	tres	cuatro	cinco	seis	siete	ocho	nueve	diez
French	un	deux	trois	quatre	cinq	six	sept	huit	neuf	dix
Latin	unus,-a,-um	duo,-ae,-a	tres,tria	quattuor	quinque	sex	septem	octo	novem	decem
Roman Numeral	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X

b) Eleven to twenty

Arabic Numeral	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
Chinese (written)	十一	十二	十三	十四	十五	十六	十七	十八	十九	二十
Chinese (spoken)	shí yī	shí èr	shí sān	shí sì	shí wǔ	shí liù	shí qī	shí bā	shí jiǔ	èr shí
Korean Formal	sip il	sip i	sip sam	sip sa	sip o	sip yeuk	sip chil	sip pal	sip ku	i-sip
Korean Informal	yul hana	yul dool	yul set	yul net	yul dasut	yul yusut	yul ilgob	yul yudulb	yul ahob	sumul
English	eleven	twelve	thirteen	fourteen	fifteen	sixteen	seventeen	eighteen	nineteen	twenty
German	elf	zwölf	dreizehn	vierzehn	fünfzehn	sechzehn	siebzehn	achtzehn	neunzehn	zwanzig
Italian	undici	dodici	tredici	quattordici	quindici	sedici	diciassette	diciotto	diciannove	venti
Spanish	once	doce	trece	catorce	quince	diez y seis	diez y siete	diez y ocho	diez y nueve	veinte
French	onze	douze	treize	quatorze	quinze	seize	dix-sept	dix-huit	dix-neuf	vingt
Latin	undecim	duodecim	tredecim	quattuordecim	quindecim	sedecim	septendecim	octodecim	undeviginti	viginit
Roman Numeral	XI	XII	XIII	XIV	XV	XVI	XVII	XVIII	XIX	XX

Miller a Paredes (1996)

Vliv pravidelnosti číselného systému

3–5leté děti

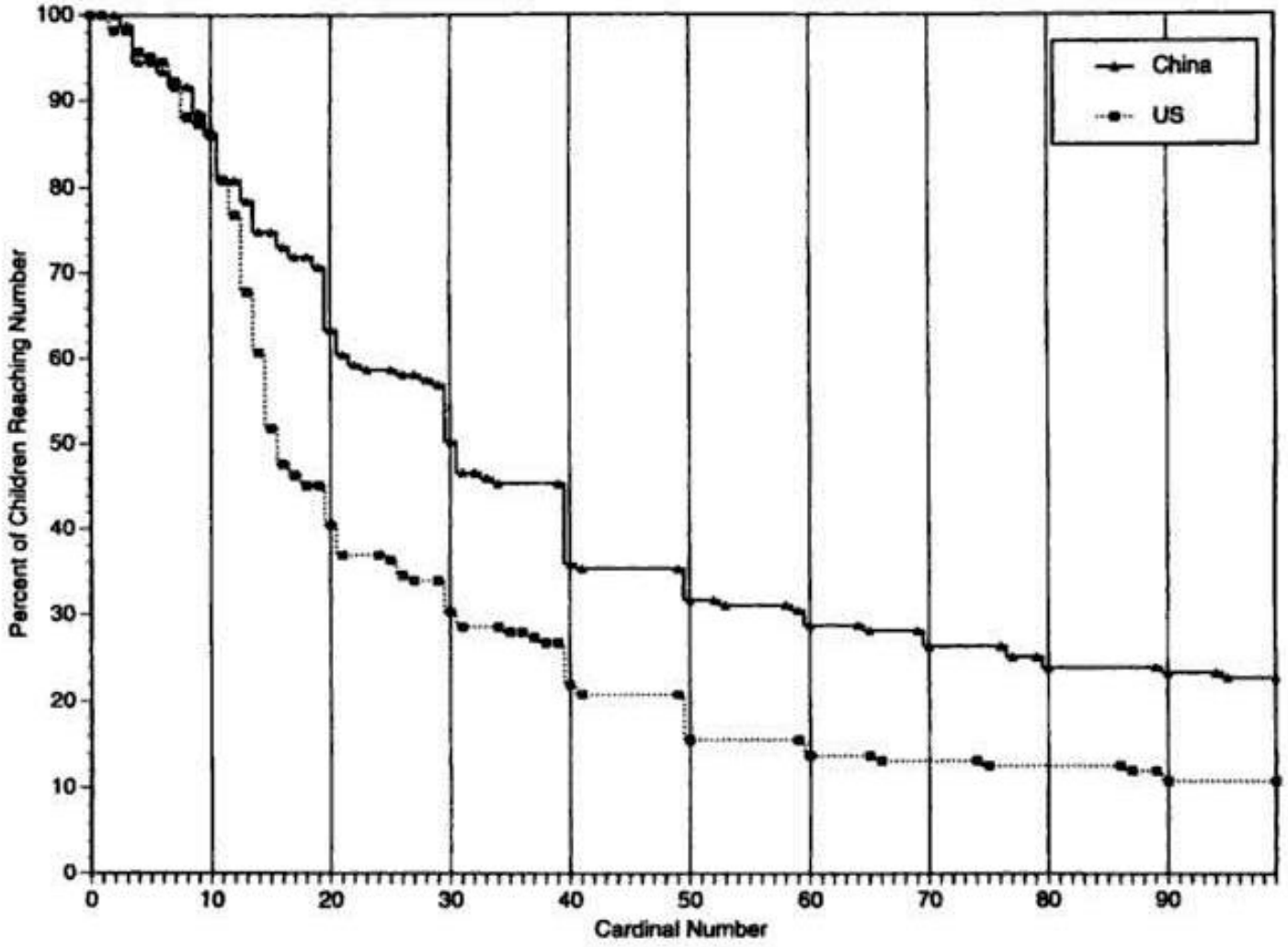

FIG. 4.4. Percentage of a group of 3–5-year-old children reaching each number in abstract counting, by country. The difficulty U.S. children have in mastering the teens portion of English number names is shown by their substantial dropoff during this region.

Miller a Paredes (1996)

Vliv pravidelnosti číselného systému

neuronová síť

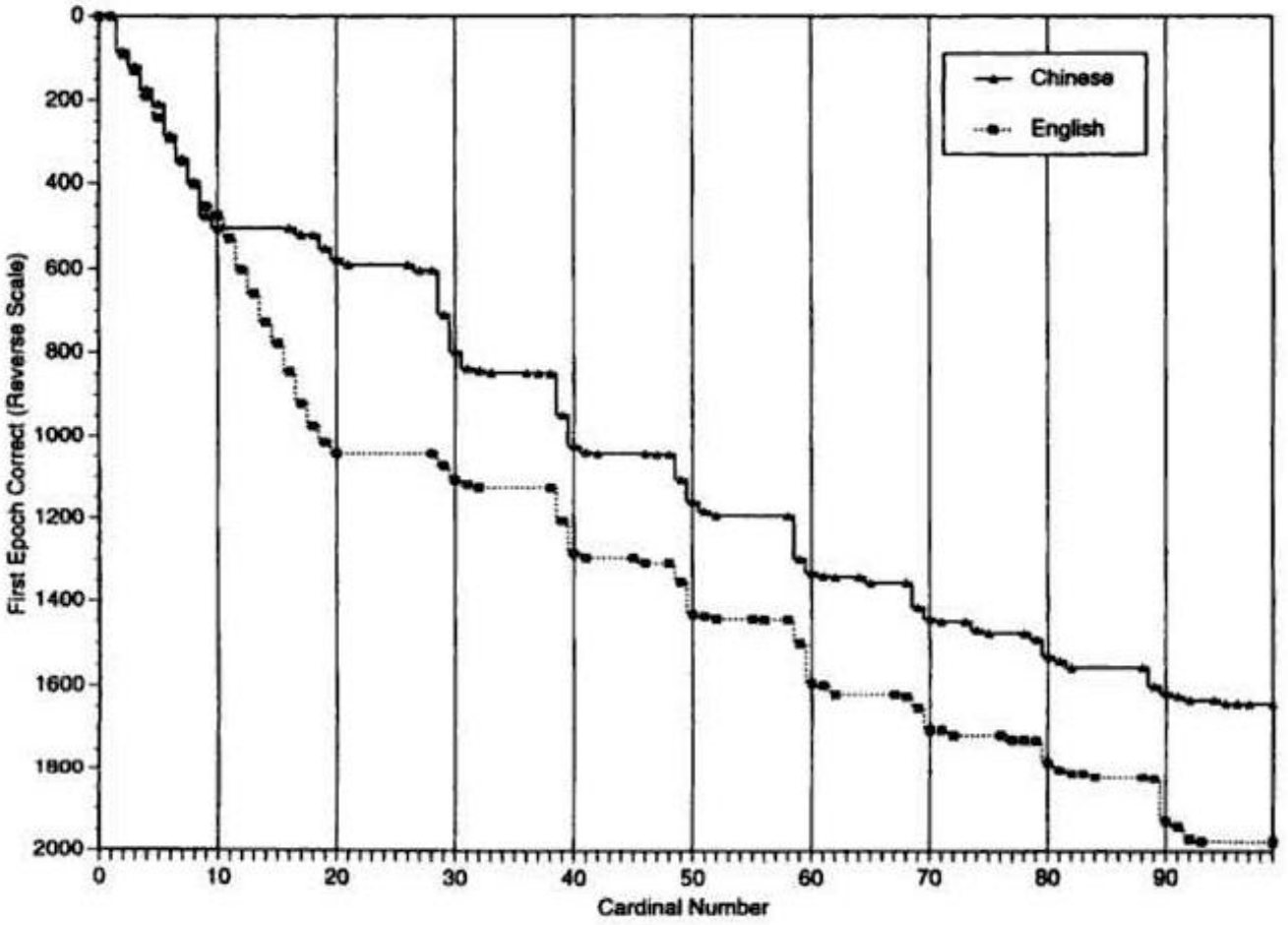

FIG. 4.5. Performance of a morphology-based neural-network model trained to count in Chinese and English. First epoch to produce a number is shown; to facilitate comparision with the previous figure, this is plotted on a reverse axis. The model reproduces the most prominent phenomena shown in children's behavior: (a) similar performance before 10, a larger dropoff for English in the teens, and a scalloped profile of difficulty at decade boundaries for both languages in the range from 20-99.

Miller a Paredes (1996)

Transfer číslicového systému

☐ **Near miss:** ±2 od správné odpovědi.

● **Expansion:** Chybný počet číslic.

▲ **Reverse:** jednotky druhého sčítance přičteny k desítkám prvního.

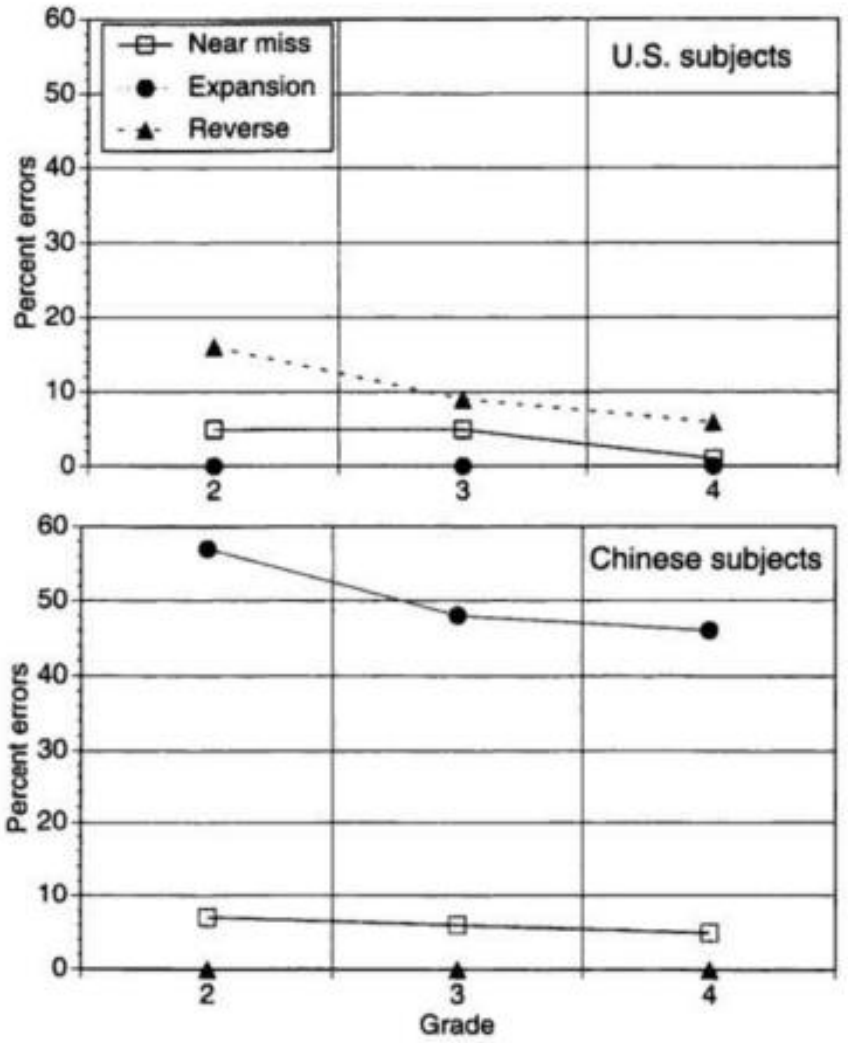

FIG. 4.9. Errors on the word/character format addition task. Errors were coded into (a) Near misses (within ±2 on both digits of answer, and correct number of digits); (b) Expansions (in which the answer contained the wrong number of digits); and (c) Reverses (in which the units portion of one addend was added to the tens portion of the other). Error profiles differed substantially across countries and reflected the nature of the orthography used.

Miller a Paredes (1996)

dospělí

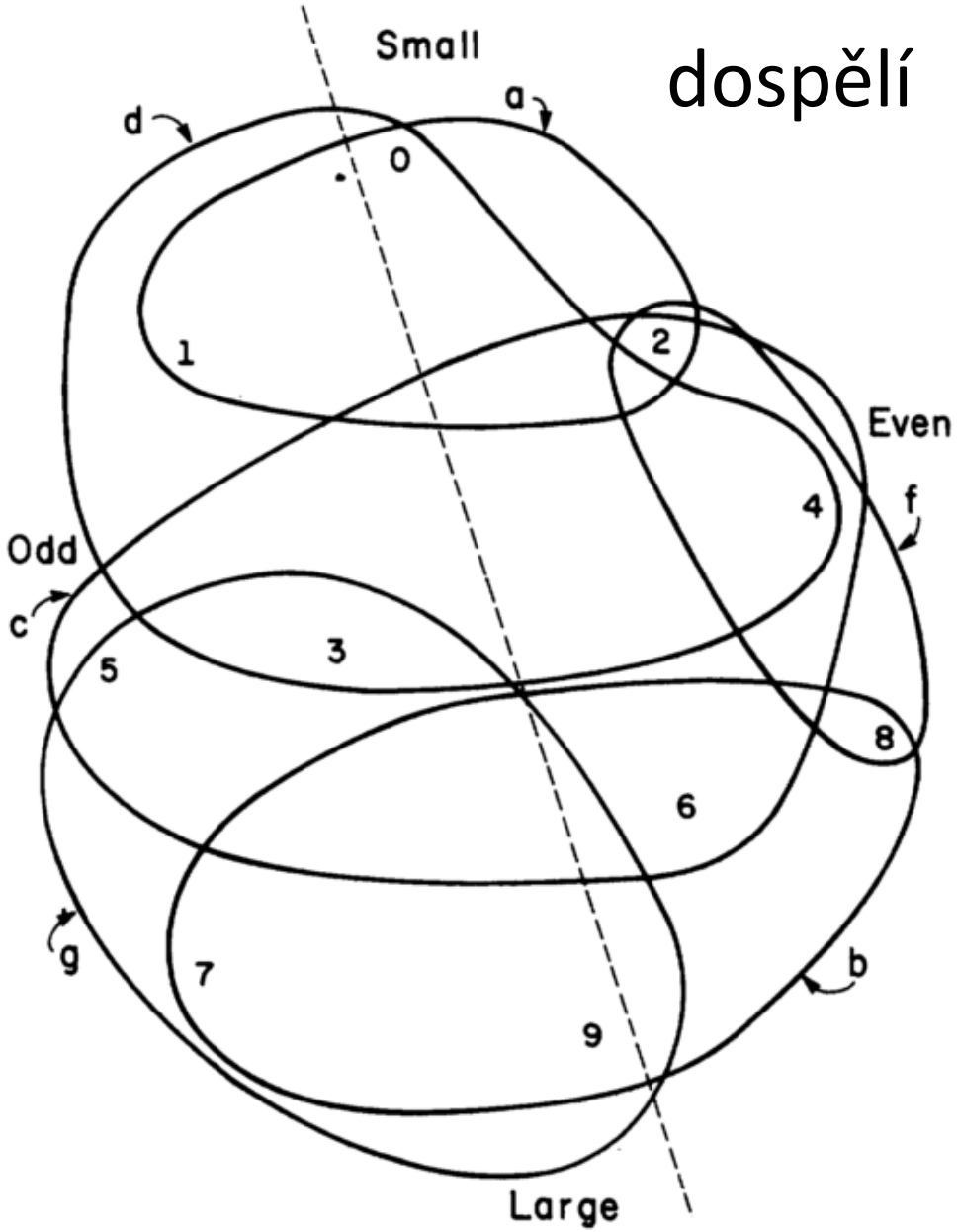

TABLE 3

INDCLUS SOLUTION FOR NUMBER-SIMILARITY JUDGMENTS: WEIGHTS FOR DIFFERENT SUBSETS BY AGE GROUP

Subset	Kinder-garten	Third Grade	Sixth Grade	Adult	Elements of Subset	Interpretation
a	.585 (1)	.609 (1)	.451 (1)	.391 (2)	0,1,2	Small numbers
b	.477 (2)	.479 (2)	.374 (2)	.315 (3)	6,7,8,9	Large numbers
c	.343 (3)	.380 (3)	.303 (4)	.184 (5)	2,3,4,5,6	Middle numbers
d	.298 (4)	.319 (4)	.187 (6)	.163 (6)	0,1,3,4	Small numbers, excluding 2
e	.267 (5)	.288 (5)	.155 (7)	.070 (7)	4,5,6,7	Moderately large numbers
f	.135 (6)	.017 (7)	.337 (3)	.493 (1)	2,4,8	Powers of 2
g	.020 (7)	.064 (6)	.228 (5)	.283 (4)	3,5,7,9	Odd numbers, excluding 1
Additive constant	.234	.210	.242	.269	...	...
Variance accounted for (VAF) (%)	80.4	82.2	82.0	64.0	...	78.0 (Total VAF)

NOTE.—Rank of weight is given in parentheses.

Pořadí vývoje stejné u amerických i čínských dětí.

- Malé-velké → liché-sudé

(Miller & Gelman, 1983)

Proč tomu ale tak je? Nakolik jsou matematické koncepty logické (a naučené), nakolik jsou vrozené?

Kognitivní přístup

Jaké kognitivní procesy jsou na intraindividuální úrovni zodpovědné za řešení vybraných matematických úloh?

Kognitivní věda, neuropsychologie.

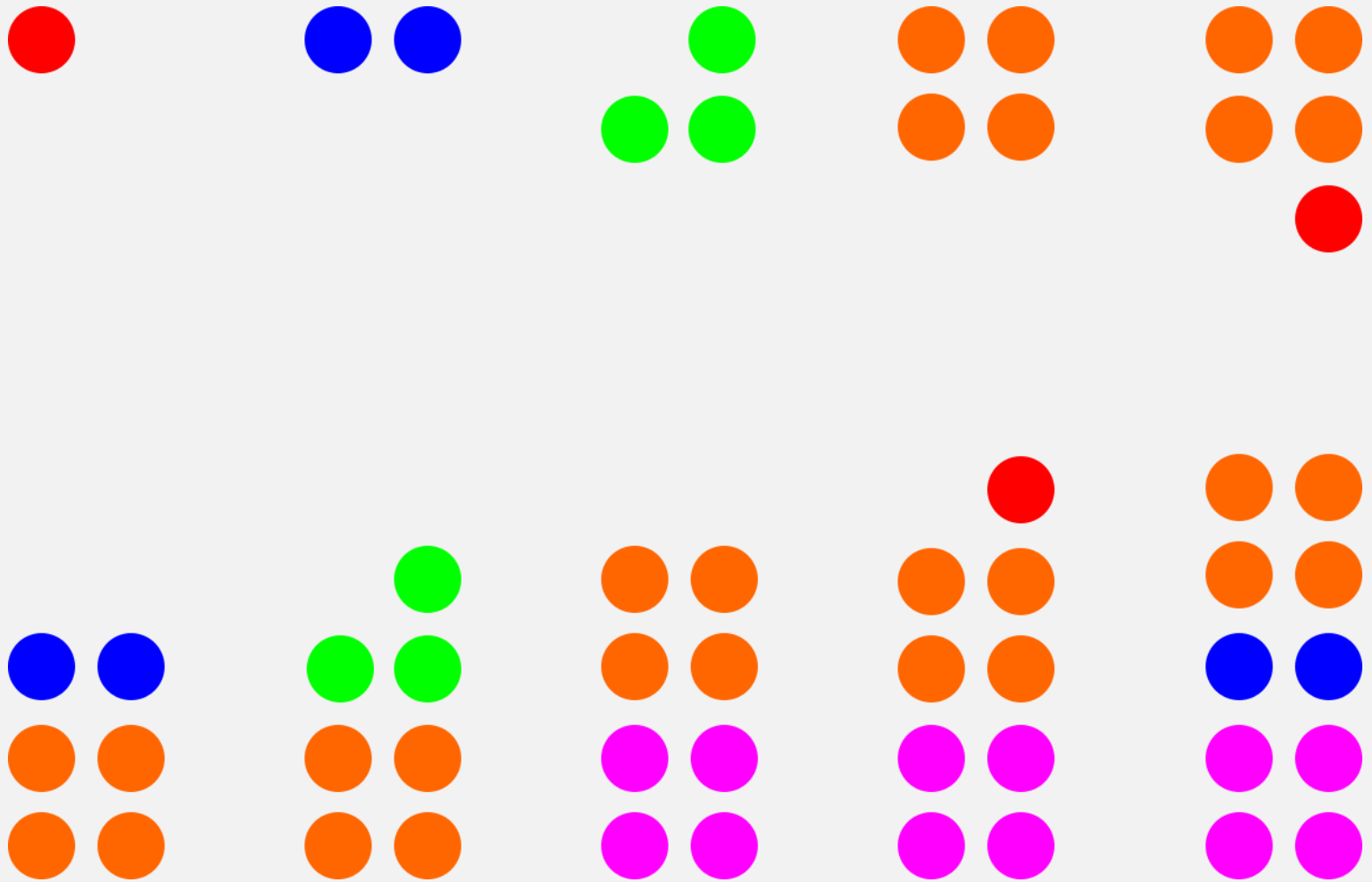

Nyní se objeví zaměřovací kříž.
Upřete na něj zrak.

Následně se objeví dvě množiny objektů.
Na které straně je více?

+

1

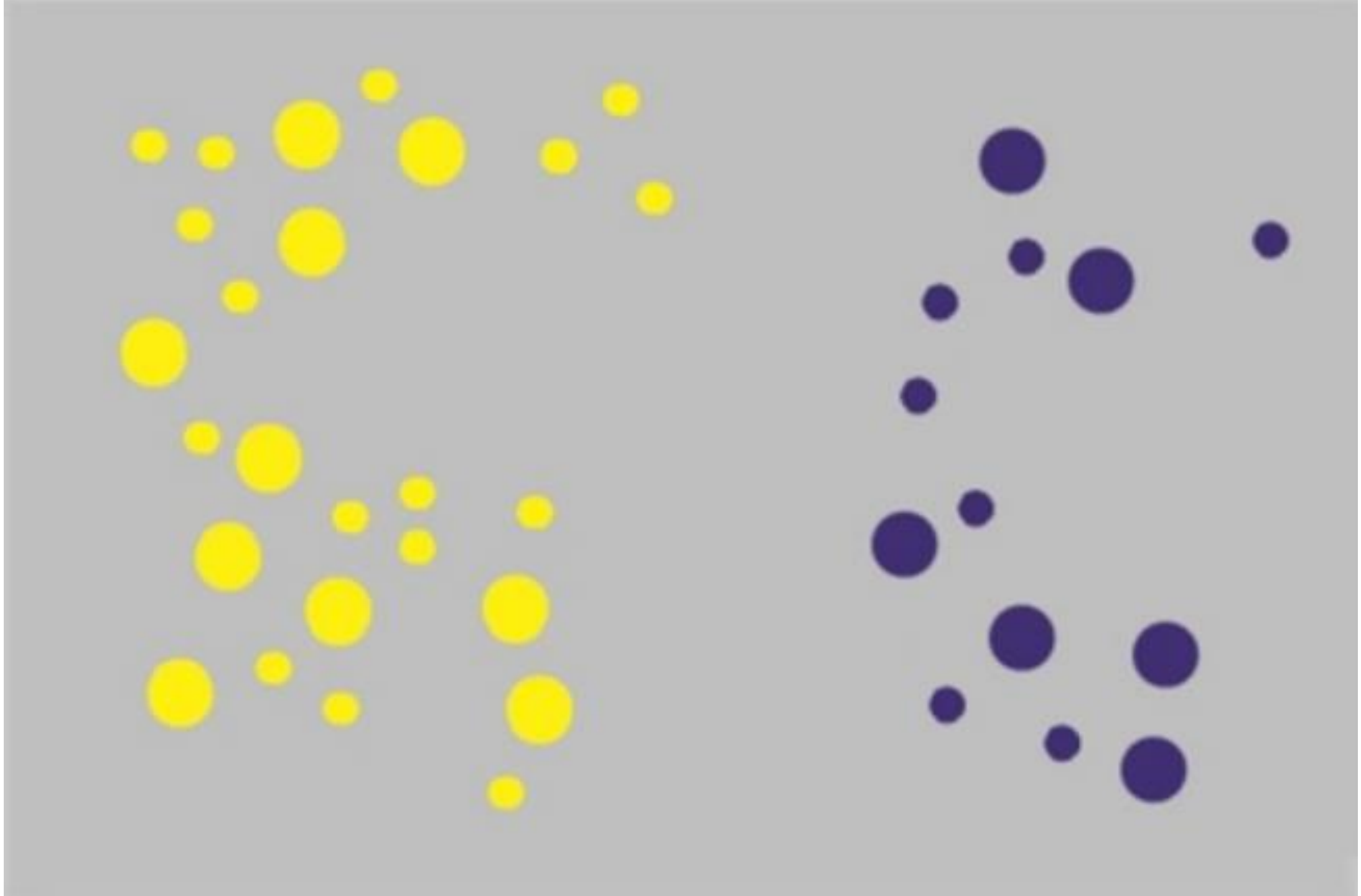

2

2

+

2

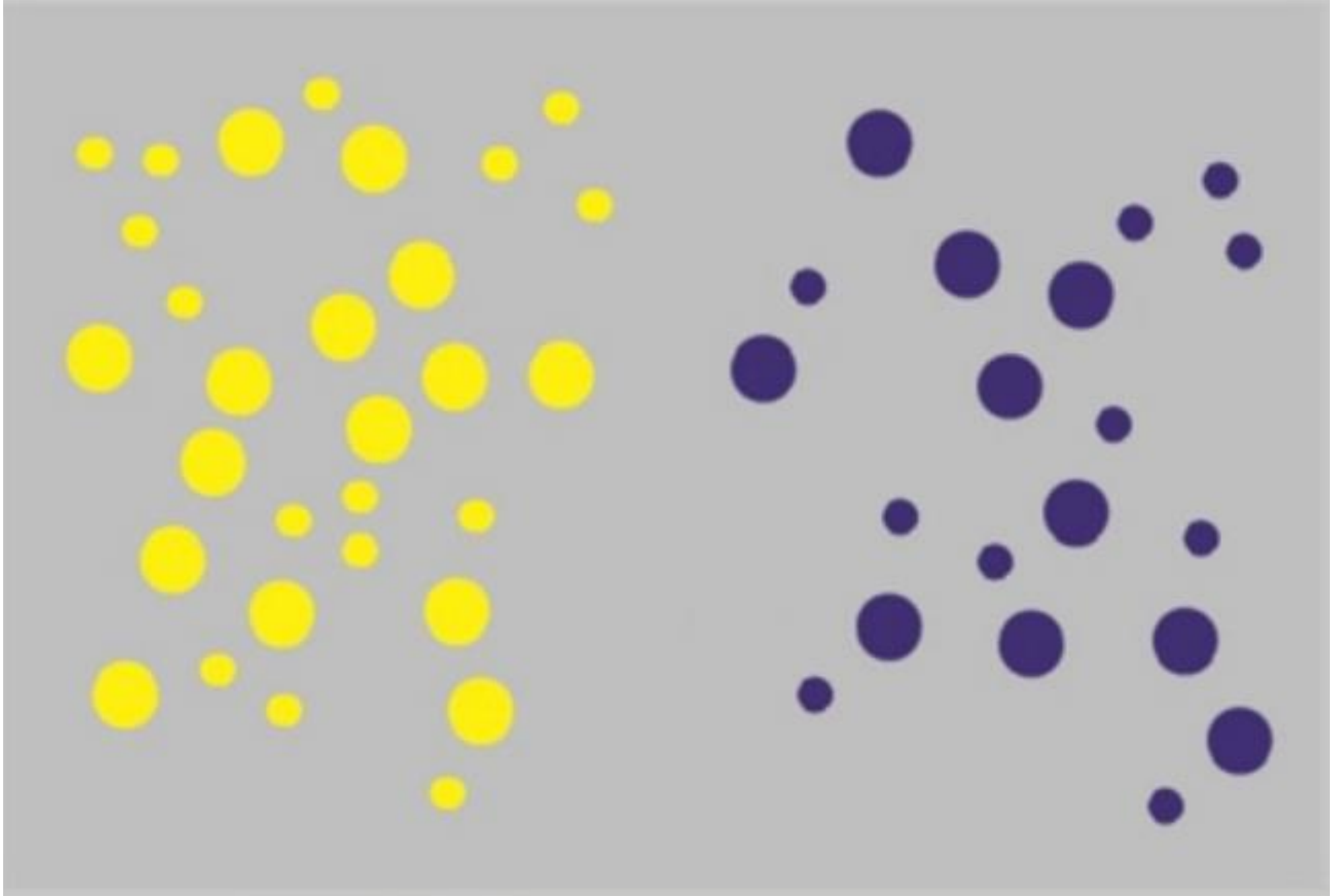

3

3

+

3

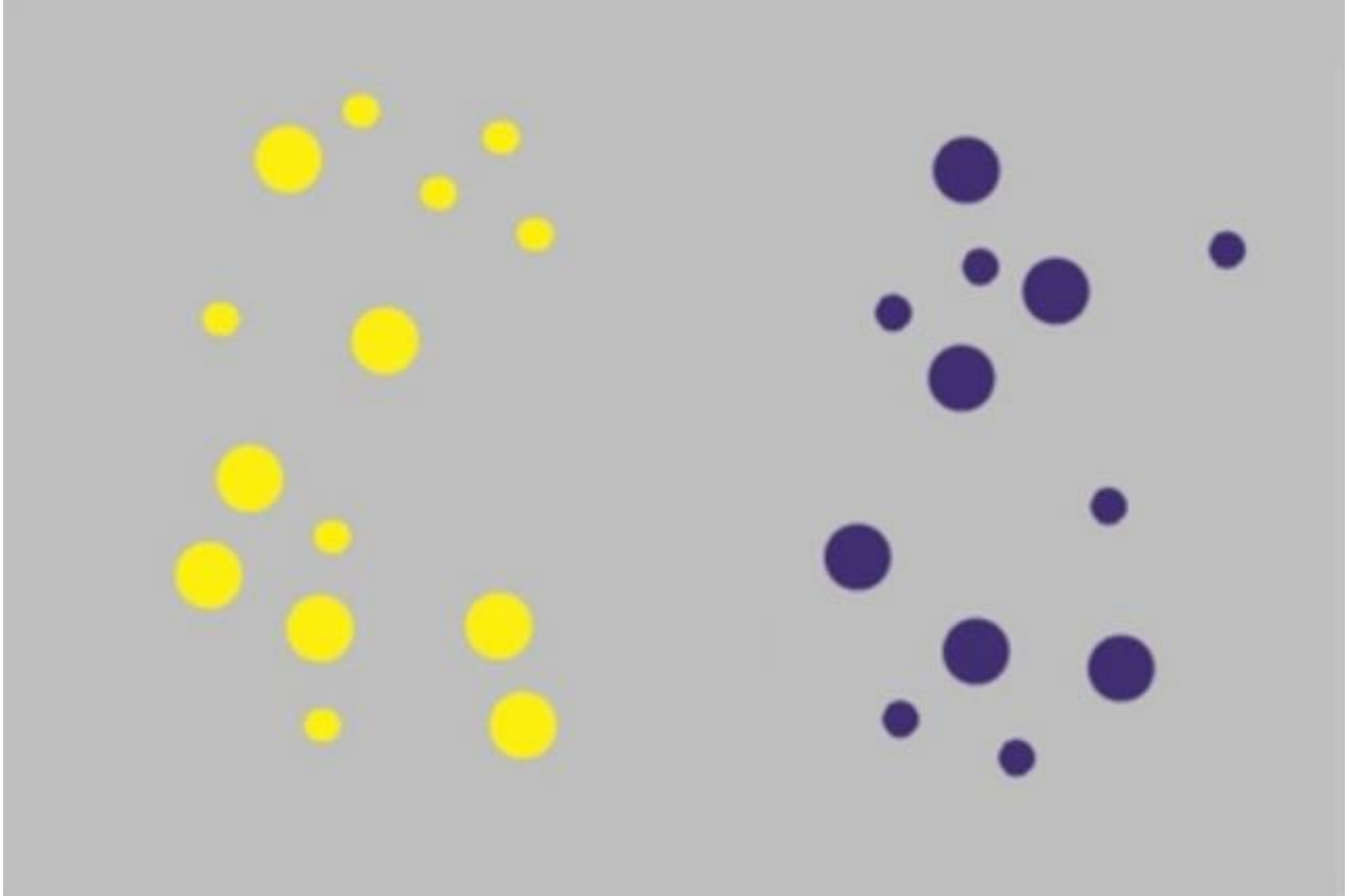

4

4

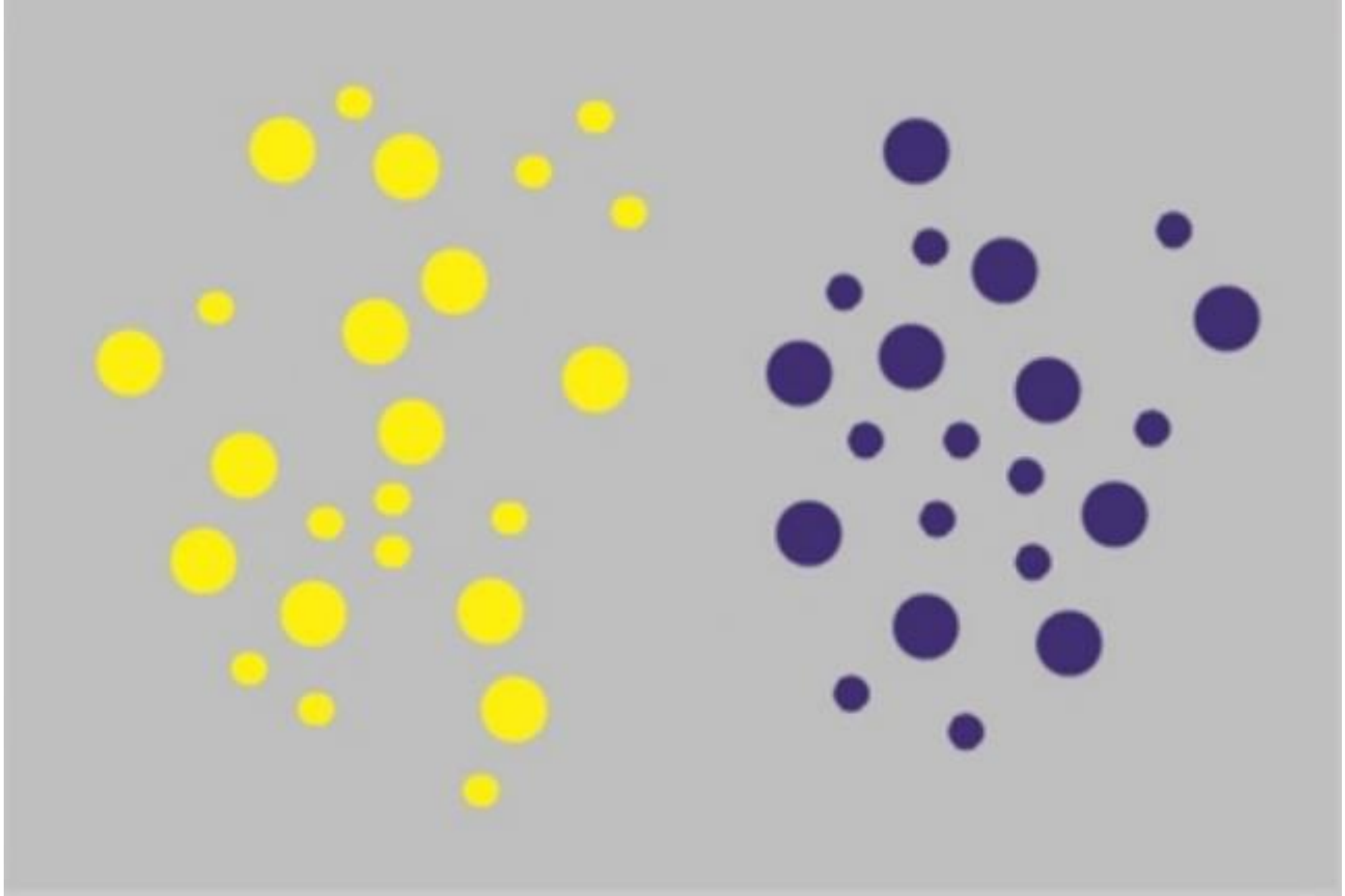

Nyní se opět objeví zaměřovací kříž.

Upřete na něj zrak.

Následně upřeně sledujte kříž na obrazcích, nesoustřeďte se na objekty kolem.

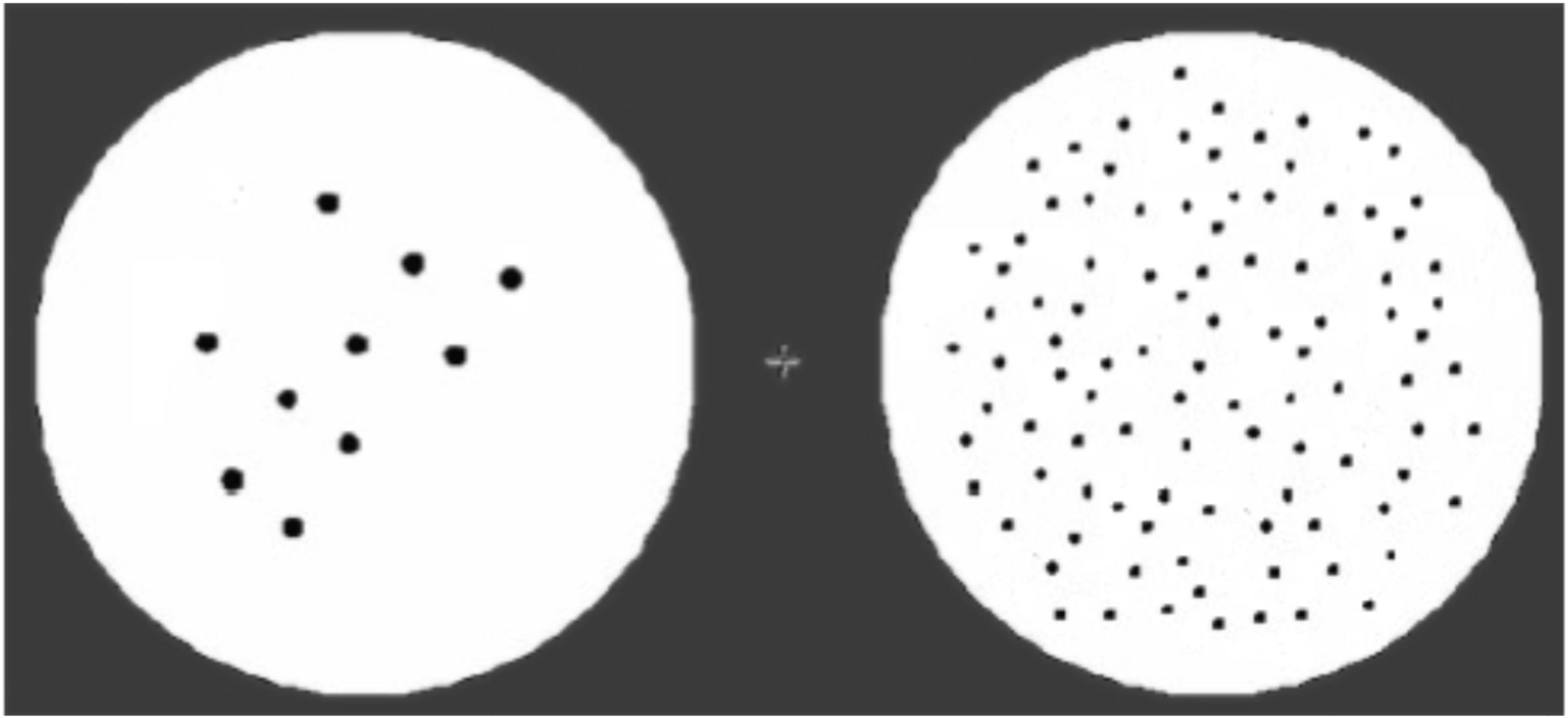

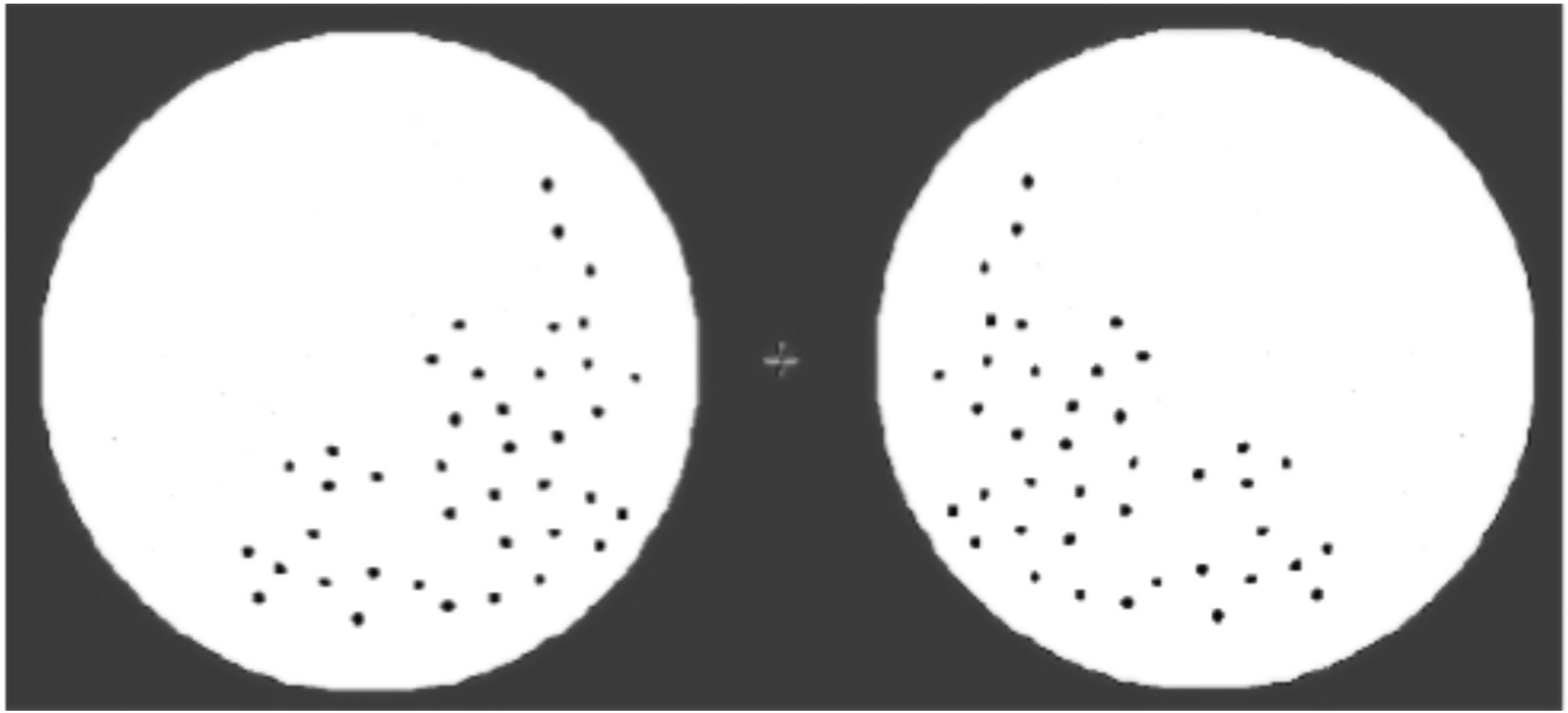

(Burr a Ross, 2008)

Object tracking system (OTS), subitizing

paralelní, 4±0 objektů (Jevons, 1871).

3. trimestr těhotenství
(Antell a Keating, 1983; Schleger a kol., 2014)

kardinalita neimplikuje ordinalitu (Picozzi a kol., 2010)

nezávislý na senzorické modalitě (Izard, 2009)

malé interindividuální rozdíly, nesouvisí s aritmetikou
(Ceulemans a kol., 2015)

závislost na pozornosti (Burr a kol., 2010)

Aproximate number system (ANS)

ANS: přibližný vjem většího množství.

OTS a ANS jsou disociované, obtížný přechod

- (Feigenson a kol., 2004).
- Diskontinuita při diferenciaci u kojenců (Coubart a kol., 2014)
- Disociace klesá s věkem (Feigenson a Carey, 2005), dospělí si mohou „volit“ (Agrillo a kol., 2015).

Kulturně nezávislé – ale ANS jako součást vizuálního systému a paměti nepřenositelný.

- „Číslo jako kognitivní technologie.“ (Frank a kol., 2008; Everett, 2005).
- U malých dětí proto souvisí s jazykem (Brysbaert a kol., 1998).

Aproximate number system (ANS)

Napříč fylogenetickým vývojem: evoluční význam

- (Agrillo, Piffer, & Adriano, 2013; Taves, 1941; Kaufmann et al., 1949; Gelman & Gallistel, 1978)

Tzv. preverbální početní mechanismus

- (Meck a Church, 1983).

Rozsahu numerické vzdálenosti

- (Haist et al., 2015; Piazza et al., 2010)

Weberův-Fechnerův zákon.

Aproximate number system (ANS)

ANS jako prediktor budoucího výkonu a úspěchu v matematice

- (Gilmore, McCarthy, & Spelke, 2010; Halberda et al., 2008; Purpura & Logan, 2015; Starr, Libertus, & Brannon, 2013; Soto-Calvo et al., 2015)

Zdá se, že existuje pozitivní efekt tréninku presymbolických numerických dovedností na výkon v aritmetických testech

- (Park & Brannon, 2014; Brannon et al., 2016; Binterová & Hošpesová, 2003; Binterová et al., 2005; Samková, 2013).

Kauzalita (Feigenson, cit. dle Olmstead & Kuhlmeier, 2015)

- individuální rozdíly ve funkci ANS již v dětství (Libertus & Brannon, 2010)
- přesnost ANS predikující pozdější matematický výkon (Mazzocco et al., 2011)
- zlepšení formálních mat. schopností trénováním ANS (Park & Brannon, 2014; Park et al., 2016)

Podklady pro tento slide vytvořila Vendula Šamajová v rámci přípravy příspěvku Matematické usuzování a zpracování numerických podnětů z hlediska výzkumu i psychologické praxe prezentovaného na Kognitivní škole 2020.

A co z toho všeho?

Co si odnést?

Neexistují „buňky na matematiku“ přiměřeně nezávislé na „inteligenci“.

- Matematické, verbální a jiné usuzování se prakticky neliší.
- To se netýká aritmetiky a prostých „výpočtů“.
- Nelze studovat souvislosti matematických znalostí odděleně od intelektu.

Za rozdílem ve výkonu („nejde mi matematika, ale jinak jsem děsně chytrý!“) mohou nekognitivní aspekty – učitel, motivace, znalosti...

Rozdíly mezi muži a ženami jsou velmi malé a způsobené spíše kulturně-podmíněnými genderovými stereotypy

Matematická úzkostnost, mat. self-efficacy je důležitou proměnnou.

Co si odnést?

Při hodnocení efektivity výukových pomůcek není třeba (a nelze) se spoléhat na intuici.

Příčiny chyby mohou být „racionální“.

Vliv formulace problému na jeho matematickou mentální reprezentaci.

Značná část lidského „chápání čísel“ je vrozená a fylogeneticky sdílená.

- ANS, OTS.

Při numerických operací se zapojují „nižší“ mozkové struktury.

Jsme schopni počítat „bez čísel“.

MUNI FSS Katedra psychologie

Děkuji za pozornost!

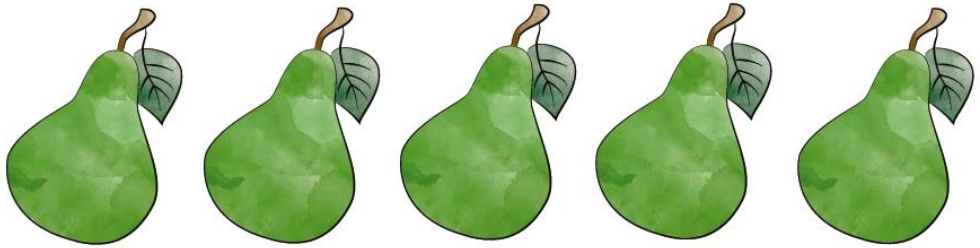

Hynek Cígler

- cigler@fss.muni.cz
- Katedra psychologie,
  Institut pro výzkum dětí, mládeže a rodiny
- Fakulta sociálních studií,
  Masarykova univerzita
- psych.fss.muni.cz
- ivdmr.fss.muni.cz
- https://www.muni.cz/lide/175803-hynek-cigler

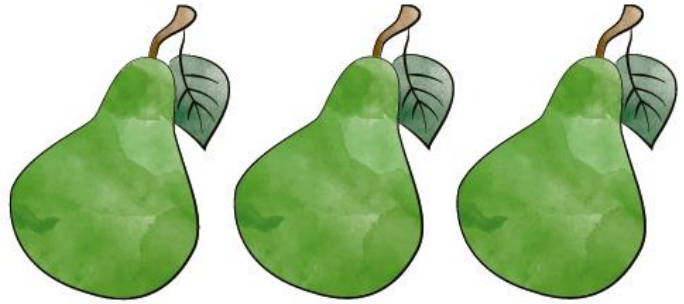
„Kolik hrušek jsme dali do košíku?“